

II RIIGIKOGU

5. istungjärk.

Protokoll nr. 121 (7).

1924 a.

II Riigikogu koosolek 19. juunil 1924 a.
kell 5. p. l.

Kokku on tulnud 84 Riigikogu liiget.

Walitsuse looshis: Riigiwanem **Fr. Akel**, rahaminister **O. Strandman**, kohtuminister **R. Gabrel**, haridusminister **H. B. Rahamägi**, sõjaminister **O. Amberg**, tööhoolekandeminister **Chr. Kaarna**, põllutöominister **A. Kerem**.

P ä e w a k o r d:

1. Awalikkude algkoolide seaduse § 24. märkuse kustutamise seadus — II lugemisel.

2. Seadus õlikiwiõlide wäljaweo tollimaksudest wabastamise kohta — II lugemisel.

3. Teedeministeriumi 1924 a. eelarwe-summadest maakonnawalitsustele toetuse andmise seadus — II lugemisel.

4. Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahi all pidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmisseadus — II lugemisel.

5. Sadamamaksude seadus — II lugemisel.

6. Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus — II lugemisel.

7. Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus — II lugemisel.

8. Riigiasutuste töö koondamise seadus — II lugemisel.

9. Wähemusrahwuste omawalitsuse korraldamise seadus — II lugemisel.

10. Riigi- ja omawalitsuste teenijate pensioni-seadus — II lugemisel.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Koosolek algab kell 5.15 min.

1. Päewakorra täiendamine. Juhataja **L. Raudkepp**: Awan Riigikogu koosoleku. Täiendada

juba teadaantud päewakorda komisjonide täiendawate walimistega on Riigikogu liikme Jürna poolt ette pandud, ja seda nimelt esimese päewakorra-punktina wõtta.

J. Teetsow (põl.): Teen ettepaneku päewakorda wõtta „piimasaaduste wäljaweo kontrolli seadus“ peale kaheksandat päewakorra-punkti. Oma ettepanekut põhjendan järgmiselt: Praeguste maksuwate määruste alustel on väga nõrgalt korraldatud meie piimasaaduste wäljaweo kontroll ja selle tõttu on mitmed eksportöörid hakanud nendest määrustest mööda hiilima ja katseid teinud alawääratuslikku wõid wälja saata, sest et neil ei ole selle eest iseäralist trahwi karta. Küll trahwitakse meil meiereisid wäljaweo märkide ärawõtmisega, kuid see ei ole mitte õiglane.

Süüdi ei ole mitte meiereid, waid eksportöörid. Kuna see seadus selle poolest väga kiire ja tähtis on, siis oleks soowitaw, et Riigikogu ta tingimata päewakorda wõtaks ja tema arutamisele asuks, et meil oleks wõimalus neile wäärnähutustele piiri panna, mis muidu wõiwad kindlasti kahjulikud olla wäljaweo ja meie wäliswõituru häwitada, mis meil senni suure waewaga on wõimalik olnud enestele kätte wõita.

Juhataja **L. Raudkepp**: Päewakorra kohta on kaks ettepanekut tehtud: 1) rkl. Jürna poolt — wõtta esimeseks päewakorra-punktiks komisjonide täiendawad walimised ja 2) rkl. Teetsow'i poolt — wõtta kaheksanda päewakorra-punkti järele päewakorda piimasaaduste wäljaweo kontrolli seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek. Kui selle wastu ei waielda, panen ettepanekud korraga hääletamisele. (H ü ü d e d: Ü k s i k u l t!) Hääletamisele tuleb rkl. Jürna ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Hääletamisele tuleb rkl. Teetsow'i ettepanek. (H ä ä l e t a t a k s e.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Sellega on päewakord ühes täiendustega kindlaks määratud.

2. Komisjonide täiendawad walimised. Ettepanek on tehtud rkl. Jürna poolt järgmiselt: „Panen ette walida rahaasjanduse komisjoni töörahwa ühise wäerinna lii-

get Welt'i." (Hääletatakse.) Walimise poolt on 12 häält, vastu — 29, sellega ei ole rkl. Welt rahaasjanduse komisjoni mitte walitud.

3. Awalikkude algkoolide seaduse § 24 märkuse kustutamise seadus — II lugemisel. (Hariduskomisjoni aruandja **B. Oja** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri, § 1 ja § 2):

Awalikkude algkoolide seaduse § 24 märkuse kustutamise seadus.

§ 1. Asutawa Kogu poolt 7. mail 1920 a. wastuwõetud awalikkude algkoolide seaduse § 24-da märkus kustutatakse.

§ 2. Käesolew seadus hakkab maksma tema wäljakuulutamiseega „Riigi Teatajas“.

4. Seadus õlikiwiõlide wäljaweo tollimaksudest wabastamise kohta — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg** (loeb): Seadus õlikiwiõlide wäljaweo tollimaksudest wabastamise kohta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Pealkiri on nähtawa enamusega vastu wõetud.

Aruandja **K. Ipsberg** (loeb): Wabariigi Walitsus on õigustatud õlikiwilademet kasutamise kontsessioonilepingutesse sisse kandma tingimust, et õlikiwiõlid kogu kontsessiooni-lepingu kestwuse ajaks on wabad igasugustest wäljaweo tollimaksudest.

K. Kornel (rhw.): Käesolewa seaduse kohta lubasin teisel lugemisel omalt poolt parandusi teha. Kuid arwesse wõttes seda, et siin tegemist on wäliskapitaalide meelitamisega meie tööstusesse, ei tahaks mina oma parandustega Wabariigi Walitsusele raskusi teha, waid lepiksin sellega, kui Wabariigi Walitsuse esitaja seletaks, et walitsus sarnaste kontsessioonitingimiste andmisel kontaktis töötab Riigikogu rahaasjanduse komisjoniga ja riigi majandusnõukoguga.

Rahaminister **O. Strandman**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siia maani on kontsessioone otsekohe walitsuse poolt wälja antud. Kui praegu lootus on suu-

remaid kontsessionääre meie õlikiwitööstusest osa wõtma kutsuda ja nendele paremaid kindlustusi anda, siis on muidugi teada ka walitsuse kohus sellest Riigikogule teatada rahaasjanduse komisjoni kaudu ja ka majandusnõukogule, sest niisugused kontsessioonid omandaksid suure tähtsuse meie riigi majandusel.

Juhataja **L. Raudkepp**: Panen seaduse teksti hääletamisele. (Hääletatakse.) Seaduse tekst on nähtawa enamusega vastu wõetud.

5. Teedeministeeriumi 1924 a. eelarwe-summadest maakonnawalitsustele toetuse andmise seadus — II lugemisel. (Rahaasjanduse komisjoni aruandja **K. Ipsberg** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri ja § 1):

Teedeministeeriumi 1924 a. eelarwe-summadest maakonnawalitsustele toetuse andmise seadus.

§ 1. Teedeministeeriumi 1924 a. korralise eelarwe § 73 all ettenähtud summadest — teede, sildade ja parwede korrashoid —, annab teedeminister maakonnawalitsustele toetussummasid teede ja sildade ehitamiseks ja korrashoidmiseks.

Aruandja **K. Ipsberg** (loeb):

§ 2. Teedeministeeriumil ja riigikontrollil on õigus § 1 tähendatud summade tarwitamist rewideerida ja teedeministeeriumil nende kohta aruandeid nõuda.

M. Juhkam (töer.): Mina leian, et summade üle, mis Wabariigi Walitsus annab maakonnawalitsustele toetusena, erilist kontrolli järewalwet waja ei ole. Maakonnawalitsuste üle on järewalwe nende oma rewisjoni komisjonid, sise-ministeerium ja ka riigikontroll üldises korras. Kui siin aga rõhutada weel kord erilist riigikontrolli walwet, siis peaksid maakonnawalitsused õieti olema sisuliselt walitsuse ette wõtjad wõi podrätshikud. Mitte midagi muud. Otsustades läinud aasta kogemuste järele on see kord liig kiwinenud. Teen ettepaneku § 2 vastu wõtta järgmisel kujul: „Teedeministeeriumil on õigus § 1 tähendatud summade tarwitamist rewideerida ja nende kohta aruandeid nõuda.“

Juhataja **L. Raudkepp**: Lõpuseõna on aruandjal.

Aruandja **K. Ipsberg**: Härra Riigikogu liikme Juhkam'i poolt ettetoodud parandus ei ole rahaasjanduse komisjonis mitte arutusel olnud, tema sisu peale ei ole mitte tähelepanu juhitud ja mina arwan, et seda ettepanekut ei võiks praegu siin vastu võtta. Sest meil on siin tegemist riigi rahadega, ja põhimõttelikult ei võiks riigikontroll järelwaatustest loobuda. See kartus, mida härra Juhkam awaldab, nagu oleks seaduse § 2 ettenähtud kord takistaw, ei ole ka põhjendatud. Aga ei ole kawatsust mingisugust erilist kontrolli sisse seada, waid on ette nähtud nimelt kontroleerimise wõimalus, kui tarwidus selle järele peaks olema, näiteks-mingisuguse eritöö ehk ettewõtte juures. Sellepärast ei saa mina, kui rahaasjanduse komisjoni aruandja rahaasjanduse komisjoni nimel härra Juhkam'i poolt ettepanendud parandusega ühineda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Härra Juhkam'i poolt on ettepanek tehtud § 2 kohta: „Teedeministeeriumil on õigus § 1 tähendatud summade tarwitamist rewideerida ja nende kohta aruandeid nõuda.“ (Häälletatakse.) Selle ettepaneku poolt on 29 — vastu on 2 häält, seega on rkl. Juhkam'i ettepanek ja ühes sellega § 2 uues redaktsioonis vastu wõetud.

6. Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmisseadus — II lugemisel.

Et aruandja puudub, siis on sõna aruandjana üldkommissjoni esimehel rkl. Jaakson'il.

(Üldkommissjoni aruandja **J. Jaakson** kannab ette ja eraldi häälletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri ja tekst):

Maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise kohta käiwa Wene ajutise walitsuse 1917 a. 15. mai määruse muutmisseadus.

Wene ajutise walitsuse määrus 15. maist 1917 a. kaubanduse alal maksujõuetuks tunnustatud wõlgnikkude wahiallpidamise ärakaotamise kohta enne kohtu poolt maksujõuetuse liigi kindlaksmääramist (Seadluste ja walitsuse korralduste

kogu nr. 123, 31. maist 1917 a., artikkel 660) — tunnustatakse maksuwusetaks. Kõik tsiwiil-kohtupidamisseaduse, kaubandusliku kohtupidamisseaduse ja teiste seadustikkude normid, mida 1917 a. 15. mai määrus ära muutis, astuwad uuesti jõusse, kuiwõrd nad ei ole wastolus hiljemalt wäljaantud seadustega.

7. Sadamamaksude seadus — aruandja W. Hasselblatti lugemisel. (Üldkommissjoni selblatt kannab ette ja eraldi häälletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega pealkiri ja §§ 1—16):

Sadamamaksude seadus.

§ 1. Eesti sadamatesse sissetulewate ja nendest wäljaminewatelt laewadelt wõetakse järgmised sadamamaksud:

- 1) tonnaashimaks;
- 2) tuletornimaks;
- 3) lootsimaks;
- 4) terwishoiumaks;
- 5) maks merimeeste kodu heaks;
- 6) maks päästejaamade ülespidamiseks;
- 7) jäälohkujamaks.

§ 2. § 1 ettenähtud sadamamaksud wõetakse laewaga netto registertonnilt, mille arwestamine sünnib kaubalaewade mõõtmise seaduse põhjal Wabariigi Walitsuse poolt kinnitatawate laewamõõtmise määruste järele.

§ 3. § 1 ettenähtud maksudest, peale lootsimaksu, on wabastatud:

a) kõik Eesti wabariigi, wälisriikide ja punaseristi laewad, samuti omawalitsuste ning wastastikusel alusel ka wäljamaa omawalitsuste laewad, kui nad ei wea ärilise otstarbega reisijaid ega kaupsid ja ei ole seesuguseks reisijate ja kaupade weoks määratud;

b) oma ja wäljamaa jahtklubides registreeritud jahtlaewad;

c) laewad, mis liiguwad ainult sadama piirkonnas.

§ 4. Lootsimaksust on wabastatud, kui nad tegelikult lootse ei tarwita, alljärgnewad laewad:

a) Eesti sadamate wahel Eesti lipu all sõitwad laewad, mahutawuse peale waa-tamata;

b) muud laewad, mille mahutawus alla 75 bruttoregistertonna;

c) oma ja wälisriikide sõjalaewad.

§ 5. Terwishoiu maksu wõetakse ainult nendes sadamates, kus riik oma kulul sadamaarstisid peab.

6. Sadamatesse sisseweetawatelt ja nendest väljaveetawatelt kaupadelt wõetakse kaubakäsitaja käest järgmised sadamamaksud:

- 1) kaalumaks ja
- 2) jäälohkujamaks.

§ 7. § 6 ettenähtud maksud wõetakse iga 100 kilogrammi pealt kaubadokumentide põhjal.

Kui kaubakaalu kohta kaubadokumentides täpsed andmed puuduvad wõi tähendatud andmed ei ole küllalt usaldusväärilised, siis toimetatakse kaupade ülekaalumist. Ülekaalumine täpsete andmete puudumisel sünnib kaubadokumentide ettenäitaja kulul; samuti sünnib ülekaalumise tema kulul siis, kui ülekaalumise selgub, et kaubadokumentides tähendatud kaal tegelikust kaalust vähem on.

§ 8. Jäälohkujate maksust on wabastatud Eesti sadamate wahet sõitwad laewad (§ 1) ja nende peal weetawad kaubad (§ 6).

§ 9. Kaalumaksu alla ei käi:

a) kaubad, mille raskus ei tõuse üle 100 klgr. iga kauba kohta, postisaadetised ja reisijal kaasasolew bagaash;

b) ballast, söed bunkrites, jää, toidukraam meeskonna ja reisijate tarwis;

c) spetsiaal sõjakraam ja kiwisüsi, mis wabariigi sõjawäeametkonna tarwis weetakse;

d) laewad, mis on toodud teise laewa deki peal ehk laewa ruumis, kokkupandud ehk lahutatud olekus;

e) kaubad, mis sadamasse on tulnud ja edasi wiiakse sellesama laewa peal wõi ümber laaditakse ühe laewa pealt teise peale ilma kaldale välja laadimata;

f) kaubad, mis sadamasse toodud mööda jääd;

g) kaubad, mis tulewad ära häwitada wõi tagasi välja wedada riigi seaduste põhjal;

h) kaubad, mis järelwaatusel on leitud wigastuse wõi rikkimineku tagajärjel tarwitamiseks kõlbmatad olewat, nii terwena, kui ka materjaali näol.

i) kaubad, mis enne lõpuliiku tollijärelwaatuse akti kokkuseadmist hukka saanud wõi oma wäärtuse täielikult kaotanud.

§ 10. Laewad, mille brutto mahutus alla 20 registertonna ja nende peal wee-

tawad kaubad wabastatakse kõigist käesolewas seaduses ettenähtud maksudest.

§ 11. Meri- ja jõesadamate nimekirja, kus sadamamaksudid wõetakse, kinnitab Wabariigi Walitsus.

§ 12. Erasadamates wõetawatelt sadamamaksudest antakse erasadama omanikule kaalumaks täiel määral, tonnaashimaksust aga Wabariigi Walitsuse poolt määrataw osa, kuna ülejäänud osa tonnaashimaksust ja kõik teised §§ 1 ja 6 ettenähtud maksud riigi kasuks jääwad.

§ 13. Riigi sadamates asuwad erasilad ei käi mõiste „erasadama“ alla ning laewadelt ja kaupadelt, mis neid sildasid tarwitawad, wõetakse riigi kasuks kõik §§ 1 ja 6 ettenähtud maksud, kusjuures erasildade waldajatele õigus jäetakse wõtta § 14 ettenähtud korras erimaksu laewadelt, kes neid sildasid tarwitawad.

§ 14. §§ 1, 6 ja 13 ettenähtud maksude tariifid määratakse kindlaks teedeministeeriumi juures asuwa tariifnõukogu poolt, tariifnõukogu seaduses („Riigi Teataja“ nr. 106 — 1923 a.) ettenähtud korras, välja arwatud juhtumised, kui selle kohta konwentsioonides teiste riikidega erikord ette nähtud on.

§ 15. Sadamamaksudid wõetakse tolliasutuste kaudu rahaministri poolt väljaantawate täitmismääruste põhjal, mis awaldatakse „Riigi Teatajas“.

Wäiksemates erasadamates, kus tolliasutusi ei ole, wõib rahaministeerium erikokkuleppe põhjal korraldada maksude wõtmist erasadamate waldajate kaudu.

§ 16. Maksust merimeeste kodu heaks moodustatakse erikapitaal teedeministeeriumi juures, millest teedeministri korraldusel antakse toetust merimeeste kodude ülespidamiseks.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb):

§ 17. Lootsimaksust arwatakse Wabariigi Walitsuse määramisel kunni 5% teedeministri käsutuses olewasse erifondi lootsidele eritasu maksmiseks.

K. Kornel (rh.w.): Wastaw kord on maksma pandud Wabariigi Walitsuse määrusega, kuid selle määruse wastu on riigikontroll protesti tõstnud ja selle määruse täitmine seisma pandud. Wabariigi Walitsus aga arwab, et seda korda tuleks uuesti fikseerida sellest momendist peale, millal ta määrustega maksma on pandud. Sellepärast teen ettepaneku § 17 juurde

wõtta järgmine märkus: „Käesolew paragrahw hakkab maksma 1. jaanuarist 1923 a.“ Sellega legaliseeriksime Wabariigi Walitsuse määrustega maksmapandud korra.

Juhataja **L. Raudkepp**: Rkl. Kornel'i poolt on ettepanek tehtud wõtta § 17 juurde järgmine märkus: „Käesolew paragrahw hakkab maksma 1. jaanuarist 1923 a.“ Aruandja on selle ettepanekuga ühinenud. Kas soowitakse lahus hääletamist. Lahus hääletamist ei soowita. Pannen § 17 ühes märkusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 17 ühes märkusega wastu wõetud.

Aruandja **W. Hasselblatt** (loeb): „§ 18. Käesolewa seaduse maksmahakkamisega kaotawad makswuse: Kaubandusseadustiku §§ 653¹—653¹⁵ (S. k. XI k. 2 j.) ja linnade sissetuleku ja wäljamineku seaduse § 2 p. 14 (Seadluste ja walitsuse korralduste kogu nr. 274 — 1917 a.)“

Teen ettepaneku § 18 täiendada ja järgmisel kujul wastu wõtta: „§ 18. Käesolewa seaduse maksmahakkamisega kaotawad oma makswuse: Kaubandusseadustiku §§ 653¹—653¹⁵ (S. k. XI k. 2 j. 1912 ja 1914 a. a. j.) linnade tulude ja kulude määruste muutmise seaduse (Seaduste ja walitsuse määruste kogu 1917 a. artikkel 2010) III osa ja linnade tulude, kulude, eelarwete ja aruannete seaduse (Seaduste ja walitsuse määruste kogu 1917 a. artikkel 2010) § 2 p. 14 ja § 83.“ Asi seisab selles, et peale maksude äramuutmise seaduse on weel Wene ajutise walitsuse poolt 1917 a. maksma pandud linnade tulude, kulude, eelarwete ja aruannete seadus, mille paragrahwides 13. ja 14. räägitakse sama, mis määruste muutmise seaduses.

Juhataja **L. Raudkepp**: Aruandja poolt on ettepanek tehtud § 18 täielikumal kujul wastu wõtta, nii et § 18 kõlaks järgmiselt: „§ 18. Käesolewa seaduse maksmahakkamisega kaotawad oma makswuse: Kaubandusseadustiku §§ 653¹—653¹⁵ (S. k. XI k. 2 j. 1912 ja 1914 a. a. j.) linnade tulude ja kulude määruste muutmise seaduse (Seaduste ja walitsuse määruste kogu 1917 a. artikkel 2010) III osa ja linnade tulude, kulude, eelarwete ja aruannete seaduse (Seaduste ja walitsuse määruste kogu 1917 a. artikkel 2010) § 2

p. 14 ja § 83.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 18 täiendatud kujul wastu wõetud, seega terve seadus II lugemisel wastu wõetud.

8. Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus — II lugemisel. Omawalitsuse komisjoni aruandja **O. Liigand** (loeb): Omawalitsuste maksuseaduste muudatuste seadus.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

I.

„Walla- ja maakonna omawalitsuste sissetulekute, wäljaminekute, eelarwete ja aruannete ajutine seadus („Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 83) muudetakse ja täiendatakse järgmiselt:

1. § 2. lit. b täiendatakse järgmise maksuga:

7-a. Liikumata waranduste maks.

2. § 9 muudetakse järgmiselt:

Kodanikkudelt 20 kunni 60 aastani, kellel walla piirkonnas alaline elukoht, wõib wõtta walla heaks isikumaksu wallanõukogu poolt määratud suuruses ja korras.

Wallanõukogu wõib maksumaksjaid nende jõukuse järele liikidesse jaotada ja üksikute liikide maksumäärad kinnitada, kusjuures wahe maksu kõrgema ja madalama määra wahel ei tohi olla suurem kui wiiekordne.

Riigi-, omawalitsuse wõi eraasutuste hoolekandel ülewalpeetawad, samuti ka riigi wõi omawalitsuste paiuki wõi abiraha osalised isikud on isikumaksust wabad.

Wallanõukogudel on õigus isikumaksust wabastada ka teisi kodanikka, kui selleks mõjuwad põhjused olemas.

3. 7-a. Liikumata waranduste maks.

§ 22¹. Walla omawalitsustel on õigus lisaks liikumata waranduste maksule, mis nad 19. jaanuari 1920 a. liikumata waranduste maksuseaduse („Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 82) alusel oma heaks saawad, maksu wõtta järgmisel määral ja alustel:

1. Maade pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Lääne- maal — kunni 26 marka adrasajandiku pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal:

aa) hinnatud maade puhta sissetuleku- rubla pealt — kunni 10 marka;

bb) hindamata maade tarbe- ja metsa- maa wakamaa pealt — kunni 9 marka ehk tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 26 marka.

c) Saaremaal:

aa) rewisjoni- ehk maarubla pealt — kunni 50 marka;

bb) obrokirubla pealt — kunni 14 marka;

cc) hindamata maade tarbe- ja metsa- maa tiinu pealt — kunni 10 marka.

d) Petserimaal — kunni 25 marka tarbe- ja metsamaa tiinu pealt;

e) narowatagustes waldades — kunni 15 marka tarbe- ja metsamaa tiinu pealt.

2. Hoonete pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Lääne- maal — kunni 1 mark 50 penni maksu- aluse puhta sissetuleku rubla pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 1 mark 50 penni puhta sissetuleku rubla pealt.

3. Wabrikute ja tööstusasutuste ehi- tuste, sisseseadete ja masinate pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Lääne- maal — kunni 28% hoonete ja masinate hinnatud wäärtusest;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 3 marka 50 penni wabrikute puhta sissetuleku rubla pealt.

§ 22². Maks tasutakse wallawalitsuse kassasse wallawolikogu poolt määratud tähtaegadel.

§ 22³. Tähtajaks tasumatajäänud maks loetakse maksuwõlaks ja nõutakse sisse ühes 2% wiiwitusrahaga kuus.

Wiiwitusraha nõutakse sisse terwete kuude eest, kusjuures poolikud kuud, ter- weteks loetakse.

§ 22⁴. Maksuwõlg, mis tekkinud enne waranduse üleminekut ühe omaniku käest teise kätte, tasutakse uue omaniku poolt.

Märkus. See määrus ei käi awali- kul enampakkumisel omandatud waran- duste kohta.

§ 22⁵. Wallawalitsused on õigustatud protokolleeritud otsuse põhjal lubama maksutähtaja pikendust maksjatele, kes majanduslikult raskes seisukorras. Wal- lanõukogude loal wõib maksu maha kus-

tutada, kui sissenõudmiseks lootust ei ole wõi sissenõudmine maksjat majandusli- kult häwitada wõib.

Maa-alad, mis suure wee all kannatanud, nii et.nad põllumajanduseks kasutamata on jäänud, wabastatakse maksust.“

Siia juurde teeksin mina aruandjana mõned, peaasjalikult redaktsioonilised pa- randused. Nimelt on seaduse esimeses osas tähendatud, et muudetakse „Riigi Teatajas“ nr. 18/19 — 1920 a. awaldatud seadus nr. 83, aga § 9 on muudetud hil- jem ja nimelt seaduse nr. 19-ga, mis on wälja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 1921 a. Peale selle on asi selles, et § 9 ei ole käesolewas seaduses mitte üksi muudetud, waid terve tema redaktsioon on siin uus. Sellepärast oleks tarwilik siin ütelda „muudetakse järgmiselt“ ase- mel „pannakse maksuma järgmisel kujul“.

Peale selle punkt 3-da all on nimeta- tud 7-a. liikumata waranduste maks, aga ei ole mitte selge, et see punkt 3-ale peal- kirjaks oleks. Sellepärast panen ette punkt 3-da algust järgmisel kujul redigee- rida: „Täiendawalt paigutatakse seadu- sesse osa 7-a. järgmisel kujul“ ja siis ütelda: „7-a. Liikumata waranduste maks“.

O. Pärilin (põl.): Lugupeetud Riigi- kogu liikmed! Mina juba eile tähendasin, et meie liikumata waranduse maksu poolt ei ole ja et liikumata waranduse maks peaks wälja jäetud saama, iseäranis ar- wesse wõttes minewa-aastast ikaldus- aega. Sellepärast paneksin siis mina ette, et see osa sellest seadusest, mis kä- sitab liikumata waranduse maksu, peaks wälja jäetama, ja seda neil motiwi- del, mis mina eile juba ette kandsin. Meie ei salga, et walla omawalitsustel on mak- susid waja, aga seda wõiks wõtta sellest osast, mis praegu riigile läheb, milleks aga omawalitsustel õigus on, nii nagu see teistes maades sünnib. Selleks ei läheks muud tarwis, kui wastawas seaduses § 38 muuta, ja see seadus on minu arwates juba weebruarikuust saadik rahaasjanduse komisjonis, ning teda wõidakse seal mõne päewaga wastu wõtta, nii et weel enne aasta lõppu omawalitsustel täienda- wat maksu wõimalik saada oleks. Selle seaduse juures jääks aga liikumata wa- randuse maks sisse, ning sellepärast peab teda täiendama, osalt neil motiwiidel, mida mina juba eile ette kandsin. Peale selle pean mina tähendama, nagu ma seda juba esimesel lugemisel tegin, et põllu-

meeste rühmal on arusaamata, miks isikumaksu juures tahetakse kodanikud liiki-
desse jaotada, kuna ometi demokraatia
põhimõtte selles seisab, et kõik klassid
tahetakse ära kaotada, selles mõttes ei
ole ka maksustamise juures klasse tar-
wis. Meie neid klassisid ei tarwita ja
arwame, et kõik kodanikud demokraatli-
kus wabariigis on walitsuse ees ühesugu-
sed ja nemad maksustatakse ka ühesugu-
sel määral. Peale selle on ju ka weel
sissetulekumaks, kus kodanikul makse-
taw summa määratakse kindlaks tema
waranduse ja jõu järele, samane on ka
õieti kinniswara maks, mida kinniswara
pealt wõetakse. Peale selle ei ole ka na-
turaalkohustus sugugi wäikene maks,
waid meie saaksime ka seal õige suure
summa wälja, kui meie tema puhta raha
peale ümber arwame. Selles mõttes siis
ei ole meil neljat maksuliiki tarwis, ei
oleks tarwis kodanikkude klassidesse
jaotamist nende maksujõu järele, waid
kodanikud peaksid ka isikumaksu maks-
mise juures üheõiguslikud olema. Selles
mõttes teen ettepaneku wõtta punkt 2-se
juurde § 9 järgmisel kujul: „kodaniku-
delt 20—60 aastani, kellel walla piirkon-
nas elukoht (Balti eraseadus § 3066)
on, wõib wõtta walla heaks isikumaksu.
Selle maksu sissenõudmise korral wõ-
takse teda kõigilt eelpool tähendatud ko-
danikkudelt. Maksu kõrguse ja sisse-
nõudmise korra määrab wallanõukogu,
kuid see maks ei wõi mitte üle 500 marga
aastas isiku pealt tõusta. Mõjuwatel
põhjustel wõib wallanõukogu üksikuid
kodanikke isikumaksust wabastada.“ Siis
teen weel edasi ettepanekud: „punkt 1-ne
tagasi lükata, § 2 lit. b seega täiendamata
jättes“, ja „§ 22¹ punkt 1, mis käib maade
kohta, wälja jätta“.

K. Indermitte (põl.): Siinamaani
oli isikumaksu kõrgem määr 65 aastat,
nüüd aga, kus meil kitsikusest nii wäga
palju räägitakse, ei oleks mingisugust
mõtet ülemmäära wähendama hakata,
sellepärast teen ettepaneku wõtta isiku-
maksu ülemmääraks 65 aastat. Tahaksin
küll heameelega alammääraks wõtta
16 aastat, kuid kahjuks on meil uue-
mal ajal warjupaikades hoolekandeadused
kunni 18 aastani ja sellepärast teen ette-
paneku wõtta määraks 18—65 a., mis
siin paragrahwis aga on ette nähtud
20—60 a.

A. W o m m (sd.): § 9 niisugusel ku-
jul, nagu ta komisjoni poolt wastu wõe-

tud on, ei wõi meie poolt wastuwõtmist
leida. Riigikogu omawalitsuse komis-
jonis esitati meie poolt parandus-ettepa-
nekud, kuid need lükati tagasi, sellepä-
rast pean oma kohuseks neid siin korrata
selle seaduseelnõu II lugemise puhul. § 9
läheb tuntawalt lahku endisest omawalit-
suste maksuseadusest, nimelt, et antakse
waldadele wõimalus koguni ilma liigita-
mata wõtta isikumaksu. Senni wõisid
wallad isikumaksu tarwitamisele wõtta
ainult siis, kui juba teistes maksuseadus-
tes ettenähtud tuluallikad on ära kasuta-
tud. Et isikumaksu jõukuse järele liigi-
tada tuleks, seda näitas eile Riigikogu
liige härra Einbund wäga kujukalt, kui
tema ette tõi, et meil on üksikuid töölisi,
kes 5—6000 m. kuus palka saawad. Kas
see ettepanek põhjendatud oli, seda ma
ei tea, wähemalt Wiljandimaal, kust ma
pärit olen, ei ole keegi niisugustest palka-
dest kuulnud, ega ei tea ka ühtegi maa-
töölise, kes niisugust palka wõiks saada.
Kui see tõesti nii on, siis kõneleb see
ainult sellepoolt, et isikumaksu on tarwis
wõtta maksujõukuse järele. Kui siin põl-
lumeeste ettepanek wastu wõetakse, mis
iga pea peale 500 marka isikumaksu peale
pane, siis tuleb popsnikul ja kehwemal
talurentnikul, kellel ise perekonnas 3—4
maksumaksjat 2—2½ tuhat marka isiku-
maksu maksta, kuna peremees, kellel
tihti 1—2 maksumaksjat perekonnas, poole
wähemaga pääseb. Sellepärast teen ma
järgmised ettepanekud. § 9 järgmiselt
muuta: „1) teises lõikes sõnade asemel
„wallanõukogu wõib“ wõtta sõnad „wal-
lanõukogu on kohustatud“; 2) 4. lõikes
sõnade asemel „teisi kodanikke“ wõtta
sõnad „teisi kodanikkude liikisid“; 3) § 9
juurde wõtta märkus: „Isikumaksu wõib
siis tarwitusele wõtta, kui kõik teised
omawalitsuste maksuseadustes ettenäh-
tud maksud täiel määral ära on kasuta-
tud.“ Palun neid ettepanekuid lahus hää-
letada.

M. Laarman (põl.): Kui waadata
käesolewat seadust, siis paistab silma, et
§ 9 wiimane lõige ei seisa mitte kokku-
kõlas § 22⁵. Nimelt § 9 lõpulõige ütleb
isikumaksu kohta sõnasõnalt järgmist:
„wallanõukogudel on õigus isikumaksust
wabastada ka teisi kodanikke, kui selleks
mõjuwad põhjused olemas“. Aga niisu-
guse mõõdupuuga ei ole siin wälja tulnud
liikumata waranduse maksu kohta. Seal-
on see mõte wälja jäetud. Ma tahaks
ettepanekuid teha, et siin seesama tähen-

dus saaks üles võetud. Omawalitsuse komisjonis tegi Wene rühma esitaja härra Baranin ettepaneku, et üks asjaolu aluseks võetaks, kui liikumata waranduse maksust wabastatakse maksu maksjad, nimelt juhtumisel, kui põllumaad on suure wee all kannatanud. See on iseenesest üks väga tõsine põhjus, mille järele wõiks sündida liikumata waranduse maksust wabastamine, kuid kitsas. Sellepärast teen ettepaneku wõtta siia § 22^s järgmises redaktsioonis, mis läbi mõlemad paragrahwid täielikus tasakaalus oleksid. See ettepanek kõlaks järgmiselt: „Wallawalitsused on õigustatud protokolleeritud otsuse põhjal lubama maksutähtaja pikendust maksjatele, kes majanduslikult raskes seisukorras. Wallanõukogudel on õigus, kui selleks olemas mõjuvad põhjused, maksu maha kustutada.“

K. Tamm (põl.): Minul oleks ainult lühidalt Riigikogu liikme Womm'ile wastata. Rkl. Womm ütles, et praegu olla omawalitsuste maksuseaduse § 9 järgmine märkus: isikumaksu wõib tarwitu-sele wõtta, kui kõik teised selles seaduses ettenähtud maksuallikad on ära kasutatud. See ei wasta mitte tõele, sest seadusega, mis on wastu wõetud 31. detsembril 1921 a., on see märkus ära kustutatud, sest see seadus on wälja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 3 — 14. jaanuaril 1921 a. nr. 19 all. Selles seaduses on järgmist öeldud: § 9 juures olew märkus tuleb maha kustutada.

K. Tonkman (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! Käesolewa omawalitsuste maksuseaduse muutmise seaduse juures sõna wõttes tahaksin lugupeetud Riigikogu liigete tähelepanu juhtida nende puuduste peale, mis üldiselt selle seaduse tegelikku elluwõimise juures ilmsiks tulewad. Selle seadusega tahetakse wallas elawaid kodanikke isikumaksu wõtmisega liikidesse jagada. Liikidesse jagamist põhjendatakse nende jõukuse ning sissetuleku suurusega. Igal Riigikogu liikmel on teada, et meil on olemas mitmesugused maksud. Maamaksude suurus, näiteks, olenewad ära koha suurusest ja koha headusest, see on maks, mis sisse nõutakse põllupidajatelt wastawalt sellele, kuidas neil maaiüksused käes on. Edasi on tulumaks, mis wõetakse waranduslikult jõukatelt isikutelt, kui ka teiselt, kellel mingisugune sissetulek olemas,

mis neid kohustab riigi heaks maksu maksma. See maks wõetakse jällegi wastawalt nende sissetuleku ja tulu suuruse pealt. Käesolew omawalitsuste maksuseadus annab waldadele õiguse ka isikumaksu sissetulekute liigitamise järele wõtta. See õigus ei näi mingil tingimisel põhjendatud olewat. Kui siin maksu suurendamisest, wõi omawalitsuste maksu wõtmisest juttu saab olla, siis ei saa teisiti olla, kui isikumaks peab iga isiku pealt ühesuurune olema. Kui seda tahetakse liigitada, siis wõiwad igasugused wahekorrad tekkida, kus wastuwaidlusi ja muid wäiteid esile toodakse tulude suuruse suhtes. Riigikogu liige härra Womm tõi ette, ja katsus seletada midagi 2500 margast, jäi aga arusaamatuks, millest see 2500 marka maksu tahetakse saada, kas terve perekonna pealt, wõi üksiku isiku pealt. Riigikogu liige härra Pärilin näitas selgelt ära, et iga üksik walla kodanik kohustatud on isikumaksu walla sissetuleku heaks maksma. On päewaselge, et walla omawalitsused rahaliselt raskes seisukorras on, ja seda seisukorda ei saa muidu lahendada, kui teatud maksude määramisega, mis neile lubatakse oma heaks wõtta. Kui aga maksusid wõetakse ja maksuseadus wälja anda tahetakse, siis peab maksuseadus ja wähe-malt maksuwõtmise wiis niisugune olema, et tema maksjal teatud ühtlustunde wõi õigustunde esile toob, mitte aga nii, et ta ühe peale rõhuwalt mõjub ja teise peale ei sugugi. Kui seaduses ära määratakse, et wald wõib maksu wõtta maksjate jõukuse järele, siis peab wähe-malt seadusega ära määratud olema, kui suur maksunorm olla wõib. See peaks seadusega täpselt ära fikseeritud olema, kui kaugele wallanõukogu maksude määramises minna wõib. Kui maksu suurus mitte ära määratud ei ole, siis wõib niisugune lugu juhtuda, et määratakse ühes wallas õige suured maksusummad, ja teises — mitte midagi, ühes wallas wõib isikumaksu 5000 marka isiku pealt määrata ja teises — 1000. (L. Johanson, sd.: Ühe sissetulek wõib miljon olla ja teisel — mitte markagi.) Millega teie seda maksumääramist põhjendate? Minu arwates peaks seaduses maksu ülemäär ära määratud olema, millest wallanõukogu üle minna ei tohiks. Seadus peab ikkagi täpne olema. Meil on üldse maksuseadused väga puudulikud olnud, mis nende elluwõimisel väga suuri raskusi esile toonud ja ka

see seadus toob väga suuri raskusi esile, kui teda mitte wastawalt ei parandata.

Edasi tahaksin tähelpanu juhtida selle peale, et liikumata waranduse maksu, mis põllupidajalt nõutakse walla sissetulekute suurendamiseks, ja mis selles seaduses ette nähtud, ei saa mitte selles mõttes heaks kiita, et siin täpsemalt ära näidatud ei ole, kuidas seda kawatsetakse ellu wiia. Minu arusaamise järele wõiwad siin igasugused raskused ette tulla, ja neid parandusi, mis põllumeeste rühma poolt esitatud, tuleks tõsiselt wõtta, et kodanikkude hulgas arusaamatusi ära hoida, ja et maksud meie walla omawalitsuste heaks täpselt fikseeritaks. Niimoodi seda jätta ei wõi, nagu ta siin praegu esitatud on.

K. Kornel (rhw.): Ma teen ettepaneku seaduse esimeses osas punkt 3, § 22^a wastu wõtta sel kujul, kui tema walitsuse poolt esitatud, wälja arwatud punkt d, kus on kümme marka, seal wõtta kaksikümmend wiis marka. Sarnasel kujul annaks see waldadele ümmarguselt 45—46 miljonit marka sissetulekut. Kuna käesolewa aasta puudujääk on arwatawasti umbes 50 miljonit marka, siis tuleks selle ettepaneku juures isikumaksu arwel katta kõigest 6—10 miljonit, ja ei oleks põhjust härra Womm'il karta, et see maks wõiks liig kõrgele tõusta.

M. Martinson (põl.): Eile kuulsime pahemalt poolt, eriti wist härrad Johanson ja Tiks toonitasid, et isikumaksu wõtmist ei wõi jätta wabalt walla-nõukogude otsustada, waid peame seadusega ära määrama. Mina tahaksin üksikud arwud ette tuua ja kui keegi teie keskel need arwud ümber lükkab, siis ei saa mina, ega arwatawasti ka põllumeeste rühm, selle seaduse wastu olla. Kui teie neid ümber ei lükka, siis ei saa meie teisiti, kui peame wähemalt need parandused wastu wõtma, mis põllumeeste rühma poolt esitatud. Mina tahtsin siin ainult talumaapidamiste kolme pea-sissetulekuallika juures peatada, seda pikalt põhjendada mina ei saa, et aega mitte raisata, kui seda aga teha tarwis on, siis teen pärast põhjalikumalt. Pea-sissetulekuallikaks on põllupidajatel praegu kari, seapidamine ja terawili. Ühe wasika kaswatamine esimesel aastal läheb maksma üle 10.000 marga. Ühest kunni 2. aastani läheb see maksma üle 16.000 marga, see on peaaegu 20.000

marka. Enne kui kariloomast saaki saab, läheb kaswatus üle 25.000 marga maksma. Sealjuures peate meeles pidama, et need loomad, mida põllumehed kaswatawad, et neist ei saa kõigist saagiandjaid loomi, waid neid peab osalt enne ära müüma ja ka ära häwitama, mis kõlbmatud on. Ükski loom, kui teda kahewõi kolmeaastaselt tahetakse müüa, ei maksa kuskil turul 26—30 tuhat marka. Nii et kariloomade kaswatamise kulud on wõrdlemisi suured ja kariloom annab meil saaki maksimum 10 aasta jooksul. Nii tulewad kaswatuskulud 26—30 tuhat marka 10 aasta peale ära jagada. Tegelikult läheb lüpsilehma aastane toitmine 900-naelalise eluskaalu juures, saagianni toit, elatistoit ja kandmise toit üle 17 tuhande marga, kui praegusi loomatoiduhindasid aluseks wõtta. Juurde lisada tuleb kaswatuskulu, aasta kohta 3000 marka. See teeb ümmarguselt aastas 20 tuhat marka lehma peale kulu. Sellest lehmast saame taludes ainult 1000 toopi piima, see on peaaegu maksimum, ehk keskmine and. Nii näete, et talupidajal enesel tuleb piimatoop 20 marka maksma. Pidage meeles, et mitte kõik põllupidajad, kellele teie need suured maksud peale tahate panna, ei saa piima meiereidesse wiia, waid teewad kodus wõid ning paljud ei saa üldse piimasaadusi turule wiia. Niisuguses seisukorras on paljud meie talud.

Peatame teise sissetulekuallika juures, see on seakaswatus. Kahekuuse põrsa kaswatamine läheb maksma 938 marka, aga toiduuksuste järele ümmarguselt 1000 marka. Kuid harilikult meie sigu turule enne ei saada, kui nad 7 kuud wanad on. Seitsmekuuse sea kaswatamine läheb meil umbes ümmarguselt wõttes 7000 marka maksma. Niisugune siga annab liha 4—5 puuda ja see peab hea siga olema. Selle kaalu juures tuleks lihanael põllumehele kodus kätte 35—40 marka. See wastaks turuhinnale. Kuid 7 kuuga meie taludes ei kaswatata sarnaseid sigu, waid kaswatatakse harilikult 9 kuu wanuseks. Selle juures näeme, et lihanael järjest kallimaks läheb. Sea 9-kuuseks nuumamine tuleb meil maksma 10.800 marka, ehk ümmarguselt 11.000 marka. Sarnane siga annab 6—7 puuda liha ja lihanael tuleb põllumehele enesele 40—45 marka maksma. Siin pidage meeles, et ei ole weel arwele wõetud talitaja töö, palk ega lautade remondid ja ka wana-

nemise protsendid. Turuhinnad, mäletate seda ise, olid palju madalamad sealihha pealt.

Nüüd läheme kolmanda sissetulekuallika juurde, see on terawili. Olgugi, et minewal aastal terawilja ei müüdnud, aga mina toon teile ette minewal aastal „Agronom nr. 1“ ilmunud dotsent Roots'i andmeid, kus tema on wälja kalkuleerinud, kui tiinult saame rukkid 141 puuda, siis tuleks rukkipuud maksta põllumehele enesele kätte 180 marka puud, kui meie saaksime 105 puuda tiinult, siis 228 marka. Kui meie aga saaksime 77 puuda tiinult, tuleks see maksta 249 marka puud. Mäletame, et meil wiimane rukkilõikus andis statistilistel andmetel kõigest 68 puuda tiinult. Nii tuleks põllumehele enesele rukkipuud 335 marka läinud aasta lõikusest. Aga teate, mis meil minewal aastal turuhind oli, 250—260 marka, ja nüüd kewadel tõusis 300 marga peale. Sellest näete, et põllumees peab kõik oma saadused, mis tema walmistab, alt oma walmistushinda ära andma. Wõib olla wõite teie põllumehele ette heita, et tema töökulud praeguse oskuse juures niiwõrd suureks tõusewad, mis ei luba wälisturgudel meie põllumehel wõistelda teiste põllumajandusliikude maade saadustega. Kuid kui asi nii on, siis peame ikkagi meeles pidama, et meie maksude alal teiste riikide eeskujul maksusid ei kõrgenda. Mäletawasti maksis Daanis minewal aastal keskmine talu, umbes 90 hektarit suur, kunni 70 tuhat Eesti marka maksusid. Kui meie põllumees niikaugele ei ole jõudnud oma tööoskusega, siis ei wõi meie niisuguseid eeskujusid taga ajada, ja ei wõi põllumehele edenemises suurte maksudega komistusiwiisid teele weeretada. Omawalitsuste maksuseaduse muutmise seaduse juures tõin teile arwud ette talu majapidamise tulude ja kulude kohta ja seal oli wäga kujukalt ära näidatud, et meie talud ülejääke ei anna ja näitasin ka teile ära, et praegu põllumajapidamises praegused maksud on juba kolm korda suuremad kui 1914 aastal. Teie ei ole seda minu poolt ettetoodud arwu mitte saanud tagasi tõrjuda, ei ole ka mingisuguseid teisi põhjendusi ette toonud. Teiseks näitasin mina ära, et praegu põllumajapidamine nõuab 50% talu majapidamise sissetulekust, kuna see enne oli kunni 20%. Lükake need andmed ümber, siis oleme meie selle seadusega ettepannud kujul päri, aga nii kaua, kui teie neid andmeid, mis mina täna

esile olen toonud, pole saanud tagasi tõrjuda, nii kaua ei wõi meie kuidagi päri olla selle seadusega sel kujul, nagu tema omawalitsuse komisjoni poolt Riigikogule ette pandud on, ja tingimata nõuame ning oleme arwamisel, et kõik need Riigikogu liikmed, kes meie põllumajapidamisest tõsiselt huwitatud on, ja tema seisukorrast aru saawad, teisel arwamisel ei saa olla ja need ettepanekud wastu wõtawad, mida põllumeeste rühma liikmed esitanud.

L. Johanson (sd.): Austatud Riigikogu liikmed! Põllumeeste rühm on selleks, et waielda omawalitsuste maksuseaduse wastu, terwe rea kõnelejaid wälja saatnud ja peaaesjalikult waielnud liigitamise wastu, nimelt selle wastu, et wõetakse maksu wastawalt sissetulekutele, ja selle juures tähendades, et see mitte õiglane ei ole, kui ühelt kodanikult wõetakse rohkem maksu kui teiselt. See peab küll isesugune mõõdupuu olema, millega mõõtes jõutakse otsusele, et popsnik peab niisama palju maksta kui jõukas taluperemees. Selle põhjenduseks ei ole teil muud midagi ette tuua kui wasikate- ja pörsastekaswatus, millest nii kujukalt rääkis siin härra Martinson. (M. Laarman, põl.: Teie sellest muidugi aru ei saanud!) Millest mina aru saan wõi mitte, selle üle ei otsusta mitte see pea, mis Teie õlgade wahel seisab. Mis siin härra Martinson tegi? Tema seadis siin wastamisi tööliste perekonna, popsniku wäljaminekud pörsakaswatamise ja wasikakaswatamise wäljaminekutega. Waadake, juba see on iseäralik, see on mitte ainult õiglustunde, waid ka inimlikkude tunnete haawamine, kui need kaks wastamisi seatakse: ühelt poolt tööliste, popsniku perekond ja teiselt poolt põllupidaja wasikakaswatus. Mina arwan, need kaks asja ennast wõrrelda, wastamisi seada ei lase. Aga waatame siin, missugused on wäljaminekud sellel töölistel wõi sellel popsnikul, kellelt nüüd nõutakse niisama suurt maksu kui peremehelt, nagu seda on näiteks rkl. Pärilin, kes eile siin nurises, et tal liig palju maksta. Tööpalk on popsnikul praegu 100—120 marka päewas puulõikusel, ja sedagi mitte aasta läbi. On terwe rida päewi, kus üksjagu töölisti tööd üldse ei leia. (J. Hünerson, põl.: Ei wiitsil!) Kui Teie ütlete, et maatöeline ei wiitsi tööd teha, siis Teie waletate. Kes selle töö siis seal ära

teeb, kui mitte maatööline? Iga inimese ülewalpidamine maal nõuab umbes 3000 marka kuus. Lapsed alla 1500 marka läbi ei saa. Popsnikkude, tööliste perekonnas on maal 4—5 inimest. Rehkendage wälja, kui palju see kulu nõuab ja wõrrelge seda palgaga. Mis meie siit järeldama peame? Meie peame järeldama seda, et need palgad, mis tööline saab, ei wõimalda temale eluülespidamist. Need inimesed peawad kannatama alatoitluse all ja elawad äärmiselt wiletsat elu. Ükskord rääkis siin härra Soots sellest, kuidas Holstres popsnikkude elukohad olewat olnud rööwliaugud, kust keegi mööda ei julge minna. Paljudes kohtades kutsutakse popsnikkude elukohti põrguks, näiteks Ahja pool, sest et seal igawene wiletsus on. Ja waadake, need popsnikud kannatawad praegu alatoitluse all, neil ei ole perekonna toitmiseks tarwilikku sissetulekut, seal nälgitakse, ja nüüd tahate teie neid ühtewiisi põllumeestega maksustama hakata. Seal on teie õigluse mõõdupuu?

Härra Martinson püüdis selgeks teha, et seakaswatus olewat sarnane, mis ennast ära ei tasu. (K. Tonkman, põl.: Mis Teie seakaswatusest teate!) Mina ei tea seakaswatusest, aga waadake, härra Hünerson teab ja kirjutab „Põllumehes“, ja kutsub seal põllumehi üles sigadekaswatusele:

Ärge müüge oma terawilja ära, waid söötkte sellega sigu, sest kõige paremini tasub ennast praegu seakaswatus ära. Keda tuleb nüüd uskuda, kas härra Martinson'i, kui tegelikku põllumeest, wõi põllumeeste juhte? Üks ütleb, et seakaswatus ennast ära ei tasu, teine aga käsib just sigu kaswatama hakata. Kelle huwides see sünnib? Kas eksportfirmade huwides? Kas siis niowiisi tohib põllumehe ninapidi wedada? Wähemalt oma juhtidelt nõudke õigust, et nemad õieti kirjeldaks, kuidas seisukord maal on. Ärgu tulgu nad ka siia rääkima oma tööliste 6-tuhandelisest palgast peale moona ja peale korteri. Seda keegi ometi ei usu.

K. Tonkman (põl.): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ei oleks tahtnud Riigikogu aega wilta, kuid härra Johanson tõi selle ajawiite esile. Peab tingimata neid andmeid ümber lükkama, mida siin nii tõenäoliselt ette toodi. Härra Johanson kuulas wist ainult ühe kõrwaga põllumeeste seletusi ja ei pannud neid õieti tähele. Põllumeeste rühma esitajad ei ole

keegi siin öelnud, et maksud walla omawalitsuste heaks peawad kõigilt walla kodanikkudel ühesugused olema. Seda keegi põllumeeste rühma esitajatest öelnud ei ole. Waid põllumeeste esitajad, muude hulgas ka mina, näitasime seda, et waldades on maksud juba liikidesse jaotatud. Taluperemehed maksawad oma maa suuruse ja maa headuse järele maksusid walla heaks. Isikumaksu, kui niisugust, mis walla heaks tuleb, ei wõi mitte enam liikidesse jagada, sellepärast, et ühed maksud, tulumaksud ja maamaksud on juba liikidesse jaotatud. Seda jättis härra Johanson tähele panemata, ja sellest on kahju, et tema niowiisi Riigikogu kallist aega wiitis.

Edasi, härra Johanson tahtis ära näidata, et popsnikkude maksud olewat suured ja isegi palju suuremad kui teistel maapidajatel. See wäide ei ole õige, sest siin ei ole mitte popsikohtadest ega nende maksudest juttu olnud, waid isikumaksudest, mida popsnik peab maksma walla omawalitsuste heaks, kui tema omawalitsuse walimistest ja kõigist teistest kodaniku õigustest osa tahab wõtta. Kui oleks põllumeeste rühma esitajad öelnud, et popsikoht peab niisama palju maksma kui suurtalu, siis oleks see teine küsimus olnud. Kuid siin on ühesuurusest isikumaksust jutt olnud, mida iga kodaniku kohus walla omawalitsusele maksta on. Edasi tähendas härra Johanson, et tööhinnad olewat madalad, teenida praegu maal 120 marka päewas. Kui selle peale härra Hünerson ütles, et see ei olla õige, kes nii wähe palka teenida, see olla laisk inimene, siis wastas härra Johanson, et härra Hünerson waletada. Mina omalt poolt ütlen seda, et see laisk inimene on, kes praegu ainult 120 marka päewas teenib. Praegused päewapalgad on hoopis kõrgemad. Minul omal ei ole ühtegi töolist, kes vähem kui 200 marka päewas saawad, selle juures prii ülespidamine. Ärgi wõetagu mitte kõige madalmaid hindu, waid oldagu õiglane. Aga nähtawasti on sotsiaaldemokraadid selles arwamises, et söök ja ülespidamine, mis talupidaja töölisele annab, midagi ei maksa, waid arwestawad ainult sellega, mis puhtas rahas saadakse. Kui töölised toitu raha eest ostma peaksid, siis kaebaksid nad otsekohe, et see kallis on.

Edasi tähendas härra Johanson, et härrade Martinson'i ja Hünerson'i wäited üksteisele wastu käiwad. See ei ole mitte õige. Härra Martinson minu teadmise ja

kuulmise järele ütles nii, et seakaswatus kõige rohkem siis sisse toob, kui sead teatud suuruses ära müüakse. Kuid kahjuks meie seakaswatus ei ole veel nii palju edeneda suutnud, et sellest kasu suudetakse saada, waid meie seakaswatus on veel niiwõrd arenemata, et meil nende kaswatamine liig kalliks läheb. Nii ei ole siis härra Martinson'i ja Hünerson'i wäited mitte wastolus, waid siin on neist täiesti wõõriti aru saadud. On väga kahju, et inimene tuleb siia asju arutama, millest temal aimugi ei ole, nagu härra Johanson, kes ise sigu kunagi kaswatanud ei ole ja selle mittetasuwusest rääkida ei wõiks.

Juhataja L. Raudkepp: Faktiliseks märkuseks on sõna rkl. Martinson'il.

M. Martinson (põl.): Riigikogu liige Johanson tähendas, et eriti põllumeeste keskseltsi poolt wäljaantaw ajakiri „Põllumees“, propageerida seakaswatust, mina aga olla öelnud, et see enast ära ei tasuda ja küsis, kuidas need kaks asjaolu kokku sündida. Minu poolt ettetoodud andmetest oli väga selgesti näha, et seitsmekuune siga praegu turul müües enast peaaegu ära tasub. Siin on seakaswatuse kulud turuhinnaga tasakaalus. Meie näeme, et peaaegu ükski põllupidamise saadus walmistuse kulu tegelikult ära ei tasu. Peame siin ka sellega arwestama, et meil tegemist on inimestega, kes ilma palgata töötawad, nagu peremees, tema pere ja mõnikord ka töölised. Aga härra Johanson, Teie küll seda hoolt ei oska hinnata, mis peremehel on hommikul, kui ta hommikul üles tõustes päikese poole waadates arutab, mis tänane päew lubab ette wõtta, kas on võimalik niitma minna, wõi mitte, ja õhtul, kui pere juba woodis, käib peremehel veel mõttest läbi, kas ka kõik loomad on söönud ja kas kõik ukсед on lukustatud. Töölisel seda hoolt ei ole ja Teie, härra Johanson, ei oska seda hoolt hinnata.

K. Saawo (is.): Austatud Riigikogu liikmed! Põllumeeste hädakisa on nii suur, nagu oleksid nad hirmsasti hädas. Siin räägiti, et põllumajapidamisest nii kui nii midagi wälja ei tule. Pean selle kohta tähendama, et kui põllumehed oma talud rendile annawad ja niisugust hinda nõuawad, nimelt 1500 marka Liiwimaa põlluwakamaast, kuidas siis sarnased rentnikud ära elada wõiwad. Nad annawad

maa pooletera peale, aga ainult $\frac{1}{3}$, ja selle peal peab ära elatama. (J. Soots, põl.: Kus see nii on?) Luunja wallas on nõnda. Seal sai pooleteramees ainult $\frac{1}{3}$. Teised on ühed niisugused sookohad, kuhu ei saa üldse hobust peale wiia, ja seal nõutakse 15 wakamaa eest 12.000 marka aastas. Ja maapidaja elab seal veel paremini ära, kui käsitööline wõi maataamees. Tehke wõimalikuks, et kõik saaksid maapidamisest osa wõtta. Maa on loodusewarandus ja see, kes maad peab, peab ka isikumaksu maksma. Nõnda siis isikumaksu wõetagu ainult siis, kui kõik teised tuluallikad ära kasutada on. Kui maapidamine teile kahju toob, misjaoks teie siis seda peate? Andke see parem pooletera peale ja ise pange käed tasku.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja O. Liigand: Siin on tänasel koosolekul kõneldud mõlematest maksuallikatest, mis omawalitsuste rahalise seisukorra parandamiseks ette on nähtud — nii hästi liikumata waranduse lisamaksust, kui ka isikumaksust. Mis puutub nendesse kõnelejatesse, kes on kõnelenud liikumata waranduse lisamaksu wastu, nagu härrad Pärilin, Indermitte, Tonkman, Martinson ja teised, siis peaksin tähendama, et kui see maks tagasi lükatakse, siis jääks omawalitsuste puudujääkide katmine ainult isikumaksu maksjate kanda ja niisugune ühekülgne maksujaotamine ei oleks mitte õige. Seda küsimust on arutatud sama tuliselt, nagu siin, ka omawalitsuse komisjonis ja seal on see ettepanek tagasi lükatud. Sellepärast ei saa mina nende ettepanekutega, mis selle peale sihitud, mitte ühineda.

Mis puutub sellesse parandusesse, et maksumäärased alandada kunni walitsuse poolt ette pandud määradeni, siis mina juba tähendasin esimesel lugemisel, et mina isiklikult ka seda pooldan ja arwan, et neid määrased mitte tarwis ei ole nii kõrgele tõsta, nagu nad on komisjoni ettepanekus. Jätuks sellestki nende puudujääkide katmiseks, mis parandusena härra Kornel'i poolt ette pandud. Mina ei saa aga komisjoni nimel temaga mitte ühineda, waid palun seda ettepanekut lahus hääletada.

Mis puutub ettepanekusse § 9 tähendatud maksude muutmise kohta, siis on selle kohta ettepanek tehtud Riigikogu liikme Pärilin'i poolt, mille sisu see on,

et isikumaksu peaks kõigile ühesuureks määrama, kuid mitte üle 500 marga, siis paistab siit välja, et härra Pärin küll toetada tahab põllumehi, et põllumehed ei langeks mitte kõrgema maksu alla. Selle muutmise sisu oleks aga see, et isikumaksu peaksid ühe palju kehwadega maksma kõik jõukamad elanikud wallas, kes ka sugugi liikumata waranduste omanikud ei ole, nagu kaupmehed, ärimehed, kõrtsimehed ja igasugused äripidajad.

Ei oleks aga mitte õiglane, et jõukas inimene, kes mingisugust äri-ega ka tulumaksu ei maksa, samapalju isikumaksu maksab, kui inimene, kes waewalt ära elada saab ja ainult hoolekande abi ei tarwita.

Mis puutub Riigikogu liikme Indermitte ettepanekusse, et isikumaksu hakatakse wõtma 18 aasta wanustelt isikutelt ja wõetakse kunni 65 aasta wanuseni, siis tähendan selle peale, et selle maksu peale waadatakse, kui kodanikumaksu peale, ja et see maks õigustatud on sellelt seisukohalt, et kodanik, kes tarwitab kodanikuõigusi, ka midagi maksma peab. Meil on teada, et täielik kodanikuõigus hakkab meil maksma 20. aasta wanadusest. Teiselt poolt ei soowitatud mitte, et raugad ka selle maksu alla käiksid ja kõiki, kes üle 60 aasta, tuleb juba raukadeks lugeda. Sellepärast ei ole ka õigus nendelt seda maksu nõuda. Neil põhjustel olen selle ettepaneku wastu.

Mis puutub härra Womm'i ettepanekusse, et wallanõukogusid kohustatakse isikumaksu liigitama, siis oli see ka walitsuse ettepanek, aga seda ettepanekut komisjonis ei toetatud. Seda põhimõtet muudeti nii, et walla omawalitsustele wabadus antaks oma äranägemise järele liigitamist kas ette wõtta ehk mitte. Sellepärast ei saa mina ka selle ettepanekuga ühineda komisjoni nimel, waid teen ettepaneku seda eraldi hääletada. Niisama oli arutusel komisjonis ka teine härra Womm'i ettepanek kodanikkude liikide maksust wabastamise kohta, mis ka tagasi lükati ja millega ma sellepärast ühineda ei saa. Niisama nagu ettepanekuga märkuse sissewõtmise kohta.

Peale selle on weel härra Laarman'i poolt esitatud ettepanek § 22⁵ muuta selles mõttes, et wallanõukogudel peaks olema õigus ka liikumata waranduse maksust wabastada mõjuwatel põhjustel. See ettepanek oli komisjonis arutusel, aga seal wõeti nõrgem ettepanek wastu,

mis selle kohta käis, sellel kujul, et maaalad, mis suure wee all on kannatanud ja põllumajanduslikult kasutamata, isikumaksust wabastatakse, kuna muidu isikumaksust wabastamist walla omawalitsuste hoolde mitte ei tule anda. Sellepärast ei saa mina härra Laarman'i ettepanekuga, kui komisjoni aruandja, ühineda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sisse on antud järgmised ettepanekud:

Aruandja rkl. Liigand'i ettepanek: „I, sissejuhatawas osas, klambritesse juurde wõtta: „ja R. T. nr. 3 — 1921 a., sead. nr. 19“.

Aruandja rkl. Liigand'i ettepanek: 1) „I, p. 2, esimene rida: sõnade „muudetakse järgmiselt“ asemele wõtta: „pannakse maksma järgmisel kujul“.

2) „I, p. 3 algus redigeerida järgmiselt: „3. Täiendawalt paigutatakse seadusesse osa 7-a järgmisel kujul:

7-a. Liikumata waranduste maks:

§ 22¹. Walla omawalitsustel.....“

Rkl. Pärin'i ettepanek: „§ 9. Kodanikkudelt 20 kunni 60 aastani, kellel walla piirkonnas elukoht (Balti eraseadus § 3066) on, wõib wõtta walla heaks isikumaksu. Selle maksu sissenõudmise korral wõetakse teda kõigilt eelpooltähendatud kodanikkudelt. Maksu kõrguse ja sissenõudmise korra määrab wallanõukogu, kuid see maks ei wõi mitte üle 500 marga aastas isiku pealt tõusta. Mõjuwatel põhjustel wõib wallanõukogu üksikuid kodanikka isikumaksust wabastada.“

Rkl. Pärin'i ettepanek: „§ 22¹ punkt 1, mis käib maade kohta, välja jätta.“

Rkl. Pärin'i ettepanek: „Punkt 1 tagasi lükata. Paragr. 2 lit. b seega täiendamata jättes.“

Rkl. Indermitte ettepanek: „2. § 9 muudetakse järgmiselt: Kodanikkudelt 20 kunni 60 aastani wõtta „18 kunni 65 aastani.“

Rkl. Womm'i ettepanek: „Teen ettepaneku § 9 järgmiselt muuta:

I. Teises lõikes, sõnade asemele „Wallanõukogu wõib“ wõtta sõnad „wallanõukogu on kohustatud.“

II. Neljandas lõikes, sõnade asemele: „teisi kodanikka“ asemel wõtta sõnad: „teisi kodanikkude liikisid“.

III. § 9 juurde wõtma märkus: „Isikumaksu wõib siis tarwitusele wõtta, kui kõik teised omawalitsuste maksuseadustes ettenähtud maksud täiel määral ära on kasutatud.“

Rkl. Laarman'i ettepanek: „§ 22⁵. Wallawalitsused on õigustatud protokolleeritud otsuse põhjal lubama maksutähtaja pikendust maksjatele, kes majanduslikult raskes seisukorras. Wallanõukogudel on õigus, kui selleks olemas mõjuvad põhjused, maksu maha kustutada.“

Rkl. Kornel'i ettepanek: § 22¹ vastu võtta Wabariigi Walitsuse poolt esitatud redaktsioonis, võttes punktides „10“ asemel „25“, see on järgmisel kujul:

„§ 22¹. Walla omawalitsustel on õigus lisaks liikumata waranduste maksule, mis nad 19. jaanuari 1920 a. liikumata waranduste maksuseaduse („Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 82) alusel oma heaks saavad, maksu võtta järgmisel määral ja alustel:

1. Maade pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 13 marka adrasajandiku pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal:

aa) hinnatud maade puhta sissetuleku rubla pealt — kunni 5 marka;

bb) hindamata maade tarbe- ja metsamaa wakamaa pealt kunni 4 marka 50 penni ehk tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 13 marka.

c) Saaremaa:

aa) rewisjoni — ehk maarubla pealt — kunni 25 marka;

bb) obrokirubla pealt — kunni 7 marka;

cc) hindamata maade tarbe- ja metsamaa tiinu pealt — kunni 5 marka.

d) Petserimaal — kunni 25 marka tarbe- ja metsamaa tiinu pealt.

e) Naroowatagustes waldades — kunni 7 marka 50 penni tarbe- ja metsamaa tiinu pealt.

2. Hoonete pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 75 penni maksualuse puhta sissetuleku rubla pealt;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 75 penni puhta sissetuleku rubla pealt.

3. Wabrikute ja tööstusasutuste ehituste, sisseseadete ja masinate pealt:

a) Harju-, Wiru-, Järwa- ja Läänemaal — kunni 14% hoonete ja masinate hinnatud väärtusest;

b) Tartu-, Wõru-, Wiljandi-, Pärnu- ja Walgamaal — kunni 1 mark 75 penni wabrikute puhta sissetuleku rubla pealt.“

Sõna on hääletamise korra kohta rkl. Einbund'il.

K. Einbund (põl.) kohalt: Meie ettepanek on wälja jätta § 22¹ punkt 1 täiesti. See on kõige kaugemale minew ettepanek.

Juhataja **L. Raudkepp**: Kõigepealt panen ma hääletamisele rkl. Pärlin'i ettepaneku: „punkt 1 tagasi lükata. Paragr. 2 lit. b seega täiendamata jättes.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Järgmisena panen hääletamisele rkl. Indermitte ettepaneku § 9 kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Nüüd tuleb hääletamisele rkl. Pärlin'i ettepanek § 9 kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Rkl. Womm'i ettepanek tuleb hääletamisele kolmes osas. Panen hääletamisele esimese osa: teises lõikes sõnade asemele: „wallanõukogu wõib“ võtta sõnad „wallanõukogu on kohustatud“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb II osa: neljandas lõikes, sõnade asemele: „teisi kodanikka“ asemel võtta sõnad: „teisi kodanikkude liikisid“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb III osa: § 9 juurde võtta märkus: „Isikumaksu wõib siis tarwitusele võtta, kui kõik teised omawalitsuste maksuseadustes ettenähtud maksud täiel määral ära on kasutatud.“ (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Pärlin'i ettepanek paragrahw 22¹ punkt esimese kohta. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Kornel'i ettepanek, et kolmandas punktis paragrahw 22¹ vastu võtta selles redaktsioonis, nagu walitsuse seaduses see oli. (Hääletatakse.) Kuna mul raske otsustada, palun weel kord. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 24 häält, vastu 28 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud. (J. Holberg, põl.: Sedelitega hääletada. J. Linnamägi, krst.: Palun sedelitega

hääletada.) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. (Hüüded: Kes nõudis sedelitega hääletamist?) Igatahes on ettepanek tehtud ja teda ei ole tagasi võetud. (J. Linnamägi, krst.: Ma võtan oma ettepaneku tagasi. J. Holberg, põl.: Aga mina nõuan sedelitega hääletamist.) Nii et jääb ikkagi ettepanek sedelitega hääletada. Palun sedelid välja jagada. Palun neid Riigikogu liikmeid, kes Riigikogu liikme Korneli ettepaneku poolt on, kirjutada sedelile sõna „poolt“ ja kes vastu, sõna „vastu“. Palun kõik sedelid ära anda. (L. Johanson, sd.: Ei anna!) Kas tehakse ettepanekuid sedelite lugemise korra kohta. (Hüüded: Juhatus.) Palun juhatusel liikmeid sedelite lugemisele asuda. (Loetakse sedelid.) Hääletamise tagajärjed on järgmised: Ettepaneku poolt on antud 42 häält, vastu 32, üks erapooletu, seega on ettepanek vastu võetud. Hääletamisele tuleb rkl. Laarman'i ettepanek, mis käib § 22^b kohta ja milles räägitakse maksutähtaja pikendamisest. (Hääletatakse.) Kuna on raske otsustada, palun veel kord. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on antud 24 häält, vastu 32 häält, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Mis puutub aruandja ettepanekutesse, siis on need kolm ettepanekut redaktsioonilist laadi ja ettepanek, mis käib punkt kolmanda kohta, on täiesti ühendataw selle ettepanekuga, mis rkl. Korneli poolt tehtud, nimelt punkt kolmanda algus redigeerida järgmiselt: „täiendawalt paigutatakse seadusesse osa 7-a järgmisel kujul“ ja siis tuleks see tekst, mis juba vastu võetud. Kui lahus hääletamist ei soowita, siis panen mina aruandja poolt tehtud kolm ettepanekut ja seaduse esimese osa ühes wastuwõetud muudatustega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seaduse esimene osa ühes aruandja poolt tehtud täiendustega ja wastuwõetud muudatustega vastu võetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

II.

„Wene ajutise walitsuse poolt 15. juulil 1917 a. antud alewiseadus (Sobr. usak. i raspor. praw. nr. 187 — 1917 a.) täiendatakse järgmiselt:

1. § 123 täiendatakse järgmiste maksudega: a) liikumata waranduste lisamaks ja b) isikumaks.

2. § 126^a. Liikumata waranduste lisamaksu on õigus wõtta nendel alewitel, kes 19. jaanuari 1920 a. liikumata waranduste maksuseaduse („Riigi Teataja“ nr. 18/19 — 1920 a., sead. nr. 82) alusel oma heaks maksu saawad. Liikumata waranduste lisamaksu wõetakse suuruses ja alustel, mis selle seaduse 1 j. §§ 22^a—22^b waldade kohta tähendatud.

3. § 126^b. Isikumaksu kõrguse ja wõtmise korra määrab alewiwolikogu alustel, mis selle maksu wõtmise asjus käesolewa seaduse 1 j. § 9 waldade kohta määratud.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on II osa vastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

III.

Käesolewas seaduses ettenähtud maksukorraldused wõetakse tarwitusele 1-st jaanuarist 1924 a. alates.

K. Wirma (sd.): Ma teen ettepaneku wõtta vastu selle seaduse III osa järgmisel kujul: „Käesolewa seaduse järele hakatakse maksusid wõtma 1-st jaanuarist 1924 a. alates.“

Juhataja **L. Raudkepp**: Lõp sõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: See on redaktsiooniline parandus ja sellega wõin ühineda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Aruandja on rkl. Wirma ettepanekuga ühinenud, sellega ei tule ta lahus hääletamisele. Panen hääletamisele seaduse III osa parandatud kujul. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on III osa vastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

IV.

Siseministrile antakse õigus kokkuleppel rahaministriga selle seaduse elluviimiseks ja tarwitamiseks juhtnööre anda.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on IV osa vastu wõetud.

Aruandja **O. Liigand** (loeb):

V.

Selle seadusega kaotawad oma maksu walla ja maakonna omawalitsuste maksude kohta käiwa 31. detsembri 1920 a. seaduse täiendamise seaduse („Riigi Teataja“ nr. 3 — 1921 a., sead. nr. 19) p. p. 2 ja 3.

A. Womm (sd.): Kuna käesolewa seadusega 19. jaanuaril 1921 aasta seaduse § 9 uues redaktsioonis maksma pannakse, siis oleks tarwilik, et see punkt, mis juba § 9. waremalt tähendatud on, maksu walla kaotaks, sellepärast teen ettepaneku seaduse V osa maha kustutada.

Juhataja **L. Raudkepp**: Lõpuse sõna on aruandjal.

Aruandja **O. Liigand**: Härra Womm'i ettepanekuga saan mina ühineda selle järele, kui I osa punkt 2 § 9 algus muudetakse ja pannakse maksma järgmisel kujul, siis kaotab V osa oma maksu walla ja teda wõib maha kustutada.

Juhataja **L. Raudkepp**: Aruandja on ühinenud rkl. Womm'i ettepanekuga, selle tõttu ei tule V osa enam hääletamisele, waid tema on wälja jäetud ja ühes sellega ka kogu seadus II lugemisel wastu wõetud.

Kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 7.20 min.

Peale waheaga jätkub koosolek kell 7.40 min.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu läheb päewakorras edasi.

Sõna on aruandjana rahaasjanduse komisjoni esimehel rkl. Jürman'il.

9. Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus — II lugemisel. Rahaasjanduse komisjoni aruandja **A. Jürman** (loeb): Kuldraha üksuse kindlaksmääramise ja kuldrahas lepingute sõlmimise seadus.

K. Ipsberg (põl.): Wäga lugupeetud Riigikogu liikmed! Ma tahtsin selle pealkirja kohta mõni sõna öelda. Tähtis on, et pealkiri seaduse sisuga kokkukõlas

oleks, sellepärast ei saa mööda minna ilma, et ma selle seaduse sisu kohta mõnda sõna ütleks. Iga riik on ajajooksul katsunud oma rahaasju nii korraldada, et nad kindlal alusel seisaksid, et nad oleksid niisuguse mõõdupuu järele mõõdetawad, mis wõimalikult wähe muutmiste ja kõikumiste all kannataks. Käesolew seadus annab meile selle mõõdupuu kätte, tema pakub kuldraha üksust, aga tema ei määra seda rahaüksust mitte kindlaks, nagu seda pealkiri ütleb. Tema annab teatawa kuldraha üksuse, aga tema ei kindlusta meie praegust raha, see tähendab, meie raha ei ole sellega weel mitte stabiliseeritud. Ma ei mõtle mitte seda tulewast teoreetilist raha, millest siin jutt on, ma mõtlen meie Eesti marka, mille najal kõik meie sennine majanduslik elu on arenenud, milles kõik meie praegused lepingud ja kohustused kestawad. Selle kohta see seadus muidugi midagi ei anna. On olemas tulewane rahaüksus, ainult teataw mõõdupuu, kuid raha stabiliteeti ei saa meie muidugi mitte niisuguste wormalsete seadustega kätte, see nõuab palju suuremaid kawatsusi, kui selles seaduses ette on nähtud. Aga meie oleme praegu uute reformide ajajärgus, õieti nende kawatsuste ajajärgus, mispärast ei oleks üleliigne selle peale tähelpanu juhtida, et ei saa mitte puht wormalsete deflatsioonidega, suurel ehk wäikesel arwul tarwituselewõetud krediidi piiramisega meie majanduslikku elu parandada ega juhtida, waid tähtis on, et meie majanduslikule elule need wõimalused antakse, et meie tööstus asuks loowale tööle. Peab ütleva, et tema on loowale tööle asunud, meil on loowat tööd ära tehtud, ei peaks nüüd seda loowat tööd ka enam takistatama ja wõimalust wõtma seda loowat tööd ka tagajärjekalt jätkata. Meie oleme senni ajant oma wähesewäärtusliku margaga, mida nii naeruwäärt nimetatakse „poolekopika margaga“, senni elanud ja oleme teatawaid tagajärgi saanud. Meil on palju räägitud impordi kaswamisest ja ekspordi tasakaalu puudumisest. On päris õige, et ilma selleta, et meie kaubanduslik bilans ja meie riigi eelarwe tasakaalus oleksid ei ole wõimalik mingisugust majanduslikku wäljawaadet ette kujutada, ehk need wäljawaated wõiksid küll ainult wäga kurwad olla, niisugused, mis meid lõppude lõpuks kuristiku poole wiivad. Peaasi on ikka selle kaubandusbilansi ja eelarwe tasakaalu kätte saada. On rik-

kaid maid, kes elavad passiivse kaubandusliku bilansiga. Enne sõda elasid Saksa- ja Inglismaa passiivse kaubandusbilansiga, Inglismaal on isegi praegu kaubabilans passiivne, kuid neil on teised sissetulekud: nende maksubilans on aktiivne. Saksamaal oli palju kapitaali võõrais riikides, nendes ettevõtetes, mis iga aasta välisvaluutas diwidenti andsid. Inglismaa saab oma koloniidest suuri sissetulekuid, iseäranis oma suure kaubalaewastikuga, mis selle kaubandusbilansi passiivteeti katab ja lõppude lõpuks maksubilansi aktiivseks teeb. Meil praegu muidugi puuduvad niisugused sissetulekud väljamaal. Kõne alla võiks tulla meie laewandus, mis välisvaluutat sisse toob, samuti ka meie tööstus. Sellepärast ma ütlen: meie maksubilansi juures on väga tähtis, et meie praegune tööstus, meie praegused loowad ettevõtted kui ka laewandus mitte ei kannataks uute reformide all ja ka mitte kuldraha üksuse maksmapanemise all. Peab õieti teatava optimismiga konstateerima, et meie eksport ikka järk-järgult on kaswanud. Räägitakse ikka, et meie import on suurem kui eksport. Kui aga võrdleme läinud aastate ja praeguse aja eksporti, siis näeme, et meie eksport kindlasti järk-järgult kasvab. Statistiliste andmete põhjal oli meie ekspordi keskmine suurus järgmine: 1921 a. oli iga kuu meie eksport keskmiselt 190.553.000 marka, 1922 a. oli tema 402.965.000 marka, 1923 aastal, mis meil kõige halvem aasta oli, kus nagu siin Riigikogu kõnetoolilt ette on toodud, meie bilans ühe miljardi suuruse augu sai, oli sellegi peale vaatamata meie eksport keskmiselt kuu kohta 475.996.000 marka, ja käesolewal aastal, kui meie võtame jaanuari-, weebruari-, märtsi- ja aprillikuu andmed kokku, siis teeb nende nelja kuu kohta meie eksport praegu ümmarguselt 500 miljonit, see tähendab, meie näeme järjekindlat ekspordi kasvumist. Sellega on ka küll kaasas teataval määral impordi kasvamine, sest meie tööstus tarvitab suurel määral väljamaalt sissetoodud tooresaineid ja masinaid, aga see on produktiivne töö, mis on meie praeguse, wana margaga, ära tehtud. Ja need tooresained, need masinad ja need sisseseaded, mis praegu töötawad, need on praegu tööle rakendatud, — nii et meie väljawaated kaubanduse ja tööstuse alal ei ole mitte nii halvad, kui seda ehk võiks arvata. Iseäranis, nagu ma tõin teile ette, et 1923 a.

eksport on siiski suurem olnud, kui 1922 a. eksport. See on väga tähelepanuväärt asjaolu, see tähendab, et meie sennine majanduspoliitika on, ehk teda küll on kritiseeritud ja teda kompromiteerida katsutud, siiski õiges sihis töötanud, sest iga majanduspoliitika peab selle peale välja minema, et oma loowaid jõudusid, oma maa tööstust arendada ja oma maa eksporti kasvatada ja suurendada, ja see on meil suurel määral täide läinud. Kas käesolew seadus siin kaasa aitab, seda ei tahaks ma mitte eitada, ei tahaks ka mitte tõestada, sest raske on prohwet olla. Meie võime näiteks näha — Lätis on mitu aastat niisugune valoriseerimise seadus ja kuldüksus läbi wiidud, aga Lätis ei ole mitte neid õitsewaid tagajärgi olnud, Läti tööstus ei ole mitte weel niivõrd arenenud kui meie tööstus. Läti raudteed ei ole kaugeltki mitte niisuguses korras, kui meie omad, Läti sadamad ei ole kaugeltki nii korda seatud kui meie omad. Läti eksport ja import, käesolewa märtsikuu andmete põhjal oli: import 58 miljonit latti, eksport aga 21 miljonit latti, tähendab, pea kolm korda vähem. Meil on see proportsioon igal kuul parem. Ma ei taha mitte prohwet olla, ma ei tahaks mitte mingisugust musta pilti maalida, mida see seadus, võib olla, võiks anda, aga ei maksaks ka mingisugust roosilist pilti maalida, ütleme, teiselt poolt mitte tema peale liiga palju lootusi panna. Ma ütleks ainult, et see seadus tuleb deflatsiooni peale välja. Aga ma ütleks ka, nagu ma juba kordan, deflatsiooniga ja krediidi piiramisega üksinda ei saa meie mitte loowat tööd edendada. Ei ole mitte tähtis, et riigipank suuri kasusid saaks; walitsuse poolt esitatud seletuskirjas on öeldud, et peajasjalikult tulewad riigipanga huwid kaitsta. Mina ütleks, niisuguselt kitsalt, fiskaalselt seisukohalt ei tohiks mingi seaduse juures välja minna. Aga see seadus ei tuleks võtta mitte fiskaalselt seisukohalt, see seadus puudutab väga laialt meie majanduselu. Pankade huwi on muidugi ka tähtis, muidugi ei ole mitte ükskõik, kas riigipank kasuga wõi kahjuga töötab. Aga just majanduslikult seisukohalt ei ole meil ka see mitte nii tähtis, kas Eesti pank 200—300 miljonit kasu wõi kahju saaks, aga tähtis on, et tema kaudu saaks teostatud poliitika, mis tööstuse suurenemist ja rahwamajanduse tugewnemist arendaks. Sellepärast peab ka see seaduse käsitlemine väga ettevaatlikult ette võetama. Walitsuse

projektis oli valoriseerimises ette nähtud poolte waba kokkulepe, rkl. härra Kukk'e poolt oli ette pandud selle reguleerimine rahaministri kätte anda. Lõppude lõpuks tehti parandused, et jääb ikka waba kokkulepe. Aga muidugi siin peab tähendada, et waba kokkuleppe sõlmimise juures on ikka paremas, ütleme, priwiligeeritud seisukorras ikka tugewam pool, ja sellepärast tuleb ka siin küll südame peale panna sellele tugewamale poolele, et tema oma tugewust siin mitte wäga ei näitaks oma kitsalt, fiiskaalselt seisukohalt, waid laiemas, nimelt üldrahwamajanduslikus mõttes talitaks, sest muidu wõiwad tagajärjed wäga halwad olla. Ja ma arwan, et kui keegi on kogemata „Riigi Teatajat“ lugenud — wiimast numbrit — siis peab ta imeks panema, et kui palju on siin oksjonid wälja kuulutatud, ma ei tea mis põhjusel, aga ma hoiataks ainult selle seaduse elluwijaid, et see seadus on wäga teraw mõök ja wäga wõimalik, et suurem osa meie tööstust oksjoniteel wõidak mütta. Põllumeeste rühma poolt on selle seaduse läbiarutamisel rahaasjanduse komisjonis kõik tehtud, mis wõimalik on, et teda wastuwõetawaks teha, on mitmed parandused tehtud. Ka endise walitsuse poolt esitatud deklaratsioon oli valoriseerimine kawatsetud. Muidugi ei tea ma, kuidas see valoriseerimise seadus wälja oleks kujunenud, kas ta oleks niisuguse wormi omandanud, nagu praegune, wõi oleks ta mingisugune teine olnud. Igatahes, meie peame oma kohuseks hoiatada neid ringkondi, kes praeguse seaduse ette on pannud ja tema teostamisele asuwad, et nende peal ka wäga suur wastutus lasub. Meie seda wastutust oma peale wõtta ei taha, waid jääme selle seaduse wastuwõtmise juures erapooletuks.

Aga nüüd, tagasi tulles selle pealkirja juurde, selle lühikese sisulise sissejuhatuse järele, teeksin ma ettepaneku ühte sõna pealkirjast maha jätta. Siin räägitakse kuldraha üksuse kindlaksmääramise seadusest. Minu arwamise järele wõiks see pealkiri eksiarwamisi tekitada. Sisulikult on küll nii, et meie wõtame wastu rahaüksuse, mille wäärtus kullas kindlaks määratud, kuid siin wõib laiemates ringkondades, kes rahaasjandusega tuttawad on, iseäranis arwesse wõttes § 4., kus wahakord tulewase kuldüksuse ja marga wahel puudutatud, arwamine tekkida, nagu oleks nüüd see wahakord marga ja taaldri wahel juba kindlaks

määratud. On wäga kahju, et seda mitte ei sünni ja meil wõimalus puudub kuldraha käimapanemiseks, — kohe kuldraha üksuse peale üle minna. Praegu ei ole see aga wõimalik. Käesolewa seadus on siis ainult eeltöö wõi esimene samm selle poole. Ei ole ka kindlaks määratud, kui palju taalder kullaga wõi wäliswaluutaga kindlustatud on ja sellepärast teeksin ettepaneku sõna „kindlaksmääramine“ maha wõtta ja pealkiri järgmiselt redigeerida: „Kuldrahas lepingute sõlmimise ja kuldraha üksuse seadus.“

Rahaminister O. Strandman: Rkl. härra Ipsberg wõttis praeguse seaduse pealkirja põhjal meie praeguse rahapoliitika teatawas mõttes arutamisele. Täna oli põllumeestekogude poolt esitatud arupärimine üksikute krediitide sulgumise asjus, missugune arupärimine wastu wõeti. Minul oli kawatus selle arupärimise peale homme wastust anda, kuid Riigikogu juhatus ei arwanud wane-matekogu otsuse põhjal mitte wõimalikuks seda homsesse päewakorda wõtta. Siiski leppisime meie härra Einbund'iga, kes seda arupärimist põhjendas, kokku selles mõttes, et homme hommikul tehakse ettepanek seda arupärimist siiski päewakorda wõtta ja kui Riigikogu tema päewakorda wõtab, on minul wõimalus üldiselt meie rahapoliitika ja eriti nende küsimuste puhul, mida härra Ipsberg ette tõi, Riigikogus seletust anda. Ma teeksin seda heameelega praegu, aga mina ei teadnud ette, et see küsimus praegu kõne alla tuleb ja sellepärast ei ole minul sellekohaseid tarwilikka materjaale kaasas.

Juhataja L. Raudkepp: Ettepanek on tehtud rkl. Ipsberg'i poolt wõtta seaduse pealkiri järgmiselt: „Kuldrahas lepingute sõlmimise ja kuldraha üksuse seadus“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen hääletamisele pealkirja komisjoni redaktsioonis. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja A. Jürman (loeb):

§ 1. Eesti wabariigi kuldraha üksuseks määratakse käesolewa seadusega taalder, milles sisaldub 0,2903225 grammi puhast kulda.

Kuldraha löömise ja käimapanemise kohta antakse eriseadus.

Rahaminister **O. Strandman**: Terwe selle seaduse arutamise ajal oli rahaasjanduse komisjonis kaalumise all küsimus, kas võtta meie rahaüksuse aluseks frank või kroon. Üks frank wastab 0,29 grammile, kuna üks kroon wastab 0,40 grammile. Põhjendused, mis frangi poolt ette tuuakse, on järgmised.

Kõigepealt, et frank on raha, mis on vastu võetud suuremas jaos Euroopa riikides nõndanimetatud ladina rahasüsteemi alusel. See on täiesti õige. Euroopa mannermaal oli frank kõige rohkemates maades maksew raha, ehk teiste sõnadega raha, mida suurem osa Euroopa elanikka tarwitas.

Teine põhjus, mis frangi poolt ette tuuakse, on see, et kokkuleppe põhjal, mis Balti riikide wahel saawutati — ma ei mäleta, missugusel konwerentsil see Riias sündis, — tulid Balti riigid otsusele, et nemad frangi tarwitamisele wõtawad.

Kolmas põhjus, mis selle küsimuse arutamise juures ette tuuakse, on see, et meie läbikäimises õieti naaberriik Lätiga franki palju kergem tarwitada oleks, kuna Lätis praegu tegelikult frank maksab. Et Läti meie piiriäärne maa on, siis oleks kaubanduslik läbikäimine selle tõttu palju kergem, kui mõlemil riigil ühesugune raha maksmas on.

Wiimane põhjendus, mis frangi poolt ette tuuakse, on see, et frank on vähem üksus ja sellepärast ei oleks frangi maksmapanemise puhul elukallidust karta. Peale selle tuuakse weel ette, et meie üksikutes lepingutes ja oma seadustes tolli alal oleme frangi juba tegelikult maksma pannud.

Kui neid üksikuid põhjendusi, mis frangi kasuks ette toodud, waatame, siis näeme, et ladina rahasüsteem praegu lagunenud on ja ei ole ühtegi riiki, kes tegelikult ladina süsteemi tarwitaks kulla aluseks. Shweits katsus kord ladina süsteemi järele kullawaluutat sisse seada, kuid see ei kestnud mitte kaua ja nagu näeme, ei ole praegu Shweitsi frank mitte enam selles wäärtuses, mis ta enne seda oli, waid umbes 5—6% vähem. On juurde tulnud kaks uut riiki, kus kulla alusel frank on sisse seatud, see on Lätimaa, kus lattu kuldfrangile wastab ja wiimaste kuude jooksul on juurde tulnud Poolamaa, kus on maksma pandud zloty, mis ühele kuldfrangile wastab. Nii et õieti sellest suurest ladina süsteemist ei ole järele

jäänud ühtegi riiki, kes seda tarwitaks, waid on juurde tulnud kaks uut riiki, Lätimaa, kus frank kindlamale alusele wiidud, ja Poolamaa, kus ka ei ole põhjust kahelda, et püsima ei jääks. Peab järeldama, et see süsteem iseenesest midagi ei anna.

Teine on kokkulepe Balti riikide wahel. Meie teame, et tegelikus elus ei ole selle kokkuleppega kaugele saadud. Nimelt on üks Balti riikidest, Leedumaa, maksma pannud teise süsteemi, liti süsteemi, kus wastab litt 10 Ameerika tsentile, see on 20. kuldkopikale, kuna frank wastab $37\frac{1}{2}$ kuldkopikale. Leedu ei ole omal franki maksma pannud. Nüüd jääb üle peale Lätimaa weel Soome wahekord frangiga. Soome mark on niiwõrd langenud, et kui seal jälle kuldmark maksma pannakse, siis tuleb see deflatsioon neil ametlikult läbi wiia. Praegu on Soome marga wahekord krooniga samasugune, nagu Eesti margal, ainult üks null tuleb maha võtta. Praeguse normaal kursi järele Rootsi krooniga on wahe 100, 10 ja 1. Selletõttu peab ütleva, et ka siin üks Balti riikidest on frangi suhtes praegu kahtlewal seisukohal.

Kolmas põhjus on Lätiga läbikäimine piiri peal. Öeldakse, et kui üks raha on suurem ja teine wäiksem, siis on läbikäimine raskendatud. Arwatakse, et kui ühel on taalder, mis wastaks kroonile ja teisel lattu, mis wastab frangile, et siis need rahad loetakse ühewääriliseks. Mina ei arwa mitte, et nad ühewäärilisteks loetakse, sest frangi ja lati ning krooni ja taaldri wahekord, kui meie taaldri krooni alusele seame, oleks $37\frac{1}{2}$ ja 52 kopikat, nii et tegelikult wõiks wälja tulla, et krooni hakatakse poolteist lati eest lugema.

Kolmas põhjendus on, et kus vähem üksus, seal elu odawam. Selle kohta arwan mina, et kui öeldakse, et Ameerikas on elu sellepärast kallim, et seal dollar maksmas ja Inglismaal sellepärast, et seal nael maksmas, et see ütetus weel midagi ei tähenda. Prantsusmaal ja Saksamaal oli enne sõda ühes riigis frank ja teises mark maksmas. Ehk küll mark frangist odawam, näeme siiski, et Saksamaal oli elu märksa odawam. Eriti korterid ja toiduained olid odawamad. Nõnda, et see teooria, et wäiksemate rahaüksuste juures elu odawam on, mille alati õige ei ole. Selle järele ka otsust teha ei saa. Kui meie eriti Prantsusmaad waatame, siis meie näeme, et frangi alam jaotus, san-

tiim, nii väike on, et teda tegelikus elus sugugi tarwitada ei saa. Kes Prantsusmaal enne sõda on käinud, see teab, et seal santiimiseid peaaegu sugugi tarwitamisel ei olnud, waid ainult soud, see on 5 santiimi. Kui teie poodi ostma läksite, siis santiimide eest teie midagi osta ei saanud, santiimiseid küll löödi, aga tegelikus elus nemad tarwitusel ei olnud. Sellepärast olidki wäiksed asjad Prantsusmaal kallimad kui Saksamaal, kus ka pennid liikumas olid. Nii, et õieti need põhjendused mitte wäga palju ei ütle.

Üks asi, mis mind sunnib krooniüksuse eest wälja astuma, on puhtpraktiline põhjus. Kui rahareformi läbi wiia, siis peab vaatama, mis kõige lihtsam, rahwale kõige arusaadawam ja tegelikus elus kõige läbiwiidawam on. Mul on selge, et mida lihtsamalt nüüd ühest rahasüsteemist teise peale üle minna, seda kergem on see rahwale, seda wähem tuleb pettusi ette, ja seda wähem nõuab see rahwalt kalkuleerimise, rehkendamise jõudu ja on tegelikus elus kergem läbi wiia. Ja kui meie leiaks oma rahaks niisuguse üksuse, et meie ainult oma praegused nullid ära peaks tõmbama, ütleme, et meie mark jääks wäiksemaks üksuseks ja sajakordne mark oleks see suurem üksus, siis oleks sellega teataw ideaal kätte saadud. Kui meie suudaks seda reformi nii läbi wiia, et see meie muudele huwidele ka wastaks, siis oleks minu arusaamise järele asi selge ja arusaadaw. Kuid siin tuleb nüüd see küsimus, et õieti ainult Eestis makswat rahaüksust luua oportuun ei ole. Ei saa salata, et meie oma ühemiljonilise rahwaga maailma meres ainult üks tilk oleme, ja kui Eestis on omapärane rahaüksus, siis suures ilmas ei suuda meie seda tuttawaks teha ja Eesti raha jääks igatahes rahaüksuseks, mis wäga wähe tuttaw oleks ja millega suures ilmas oleks wäga raske läbi saada. Ja sellepärast on soowitaw, et meie oma rahaüksuse mingisugusele teisele gruppile toetaks, et meil samasugune raha oleks, kui mõnel teisel. Kui meie nüüd krooni wõtame, siis näeme, et Rootsi siin mitte üksi ei ole, waid siin on ühinenud Rootsi, Daani ja Norra. Neil on loodud Skandinaawia rahaüksus, ja mitte ainult kuldraha ei liikunud ühes ja teises riigis samal alusel, waid ka panknoodid ja hõberaha. See oli jäänud nõnda kunni wiimaste päewadeni, ehk küll Daani ja Norra paberraha praegu Rootsis wastu ei wõeta, sellepärast, et Daani ja Norra raha

oli langenud, kuna Rootsi uuesti kullalausele on üle läinud, ilma et tema raha oma wäärtust sellejuures oleks kaotanud. Norra ega Daani ei ole seda teha suutnud, ja sellepärast on nüüd niisugune wahekorid, et Daani ja Norra kroon, kui wäheha wäärtusega, Rootsis ei maksa. Hõberaha on kunni wiimase ajani maksew olnud ja Norra on pidanud Rootsile suuri summasid juurde maksma, sellepärast, et Norra hõbe on Rootsi tulnud ja nemad olid sunnitud seda kui täiswäärtuslikku raha wastu wõtma.

Nüüd, mis pakub meile frank? Loota on, ja wõimalik on, et meie saame frangi kaudu suurema liidu liikmeks, et meil Lätiga selle läbi kergem on, aga et meie rahad täiesti ühewäärtuslikuks saaksid, ja et meie rahauniooni looksime, nagu see Skandinaawias oli, see on ainult Lätiga wõimalik. Kes on endisel ajal Shweitsis käinud, need teawad, et Shweitsis Itaalia hõbedat wastu ei wõetud, samuti ka Prantsusmaal. Ainult kuldraha on seal ühewäärtuslik. Aga kaubanduslikus läbikäimises on siiski ikka kurside järele teataw wahe selle järele, kui suur tarwidus ühel maal teise maa raha järele on, ja misugune nende maksubilansi wahe on. Kel maksta rohkem on, see peab ka ühe wäikese protsendi, mis tegelikus elus mitte palju wälja ei tee, juurde maksma.

Küsimus, kas meie frangi wõi krooni alusele üle läheme ei ole mitte põhimõtteline küsimus. Ja kui ma siiski praegu esitan Riigikogule selle küsimuse arutamiseks, siis mitte selleks, et põhimõttelisi otsuseid teha. Minule isiklikult selge on, et kui meie frangi aluse wõtame, siis weel mõni hea aeg mööda läheb, kus meie peame praeguste Eesti markadega rehkendama, kui meil ka korda läheb Eesti marka stabiliseerida. Kui meie aga wastu wõtame krooni aluse, taaldri määrame krooni alusele, siis oleks wõib olla wõimalik juba tänawuse aasta eelarwet wabastada nendest, nagu wenelane ütleb, mitmeaarsinalistest numbritest, et meil siis miljardärid saaks kümnete miljonite omanikkudeks ja et meil need poolekopi-kalised miljardärid ära kaoks, et meie läheksime normaaloludesse, kus meie ametnikud enam tuhandeid palka ei saa, ka mitte sajandeid, waid kümneid kroonid. Ma pean ütlema, et sellel ajal, nagu tegelik elu näitab, on weel üks teine külg. See teine külg seisab selles, et kui meie raha nii ümber luuakse, nagu see praegu Poolas on olnud, siis wõib meil elu kal-

liks minna. Raske on ju neid mõjusid kindlaks teha, aga üheks põhjuseks selles, et Poolas elu praegu nii lõpmata kalliks on läinud, on tingimata nende rahareform. Kui neil paberraha liikus, siis oli elu seal palju odavam kui meil, ja kui meie oma rahaga sinna läksime, siis wõisime sealt kõik poolmuidu saada, niisama nagu Saksamaal. Kui nad aga nüüd kullaüksuse peale üle läksid, on neil elu kalliks läinud. Ja kui meie praegu sinna läheme, siis on seal elu palju kallim kui meil, ja meie ei saaks seal ära elada. Kas see Eestis ka täiel määral peaks sündima, sel puhul, kui meie täiesti teise üksuse wõtame, kui meie oma paberraha täiesti kõrwale heidame, nagu Poolamaa ja Saksamaa, see on küsimus, ja seda ei julge otskohe tõendama tulla. Mulle paistab, et üle minnes paberraha üksuselt krooni alusele on selle poolest parem, et meie üleminek sünnib aja jooksul tähele panemata. Ja sellepärast arwan mina, et mul küll põhjust on kõike seda Riigikogule ette kanda, et Riigikogu seda küsimust selgusega saaks otsustada. Ütlen, et teoreetiliselt on selge, et peab frangi poolt olema. Kui meie oma riigi praktilist elu vaatleme, siis paistab minule, et kui meie asume seisukohale omale krooniüksust maksma panna, siis meil wapustusi palju vähem oleks ja meil üleminek palju kergem oleks ja meie juba tänawu aasta eelarwe wõiksimme kroonides esitada, aga mitte enam tuhandetes miljonites Eesti markades. Teen ettepaneku § 1 2 reas muuta, wõttes 0,2903225 asemel 0,403226 grammi.

K. Einbund (põl.): Austatud Riigikogu liikmed! See seadus seisab õieti koos kahest osast. Üks osa ütleb, et rahaüksuseks meil tuleb wõtta kuldfrank, missugune üksus aga sisse seatakse sellekohase eriseadusega. Teine osa annab aga kõigile lepetesse astuwatele pooltele wõimaluse kunni selle kuldfrangi maksmapanemiseni oma leppeid toimida kuldfrangi alusel. Meie ei kuulnud härra ministri seletustest, missugused tagajärjed wõiksid olla just seaduse teisel poolel, kuna seaduse esimene pool meile esialgu peaaegu midagi ei ütle, sest et ta alles eriseadusega maksma pannakse, kuigi pooltele wõimalus antakse wabal kokkuleppel tarwitusele wõtta seda alust üksikute lepete juures. Minule, kui mitte rahaasjanduse tundjale ja majandusteadlastele oleks raske majanduselu peensus-

tesse tungida, aga siiski mõnesuguseid kahtlusi seaduse teise poole elluwiiimine tekitab. Huwitaw oleks kuulda selles asjas, missuguse kindlustuse meile praegune riigi rahaasjanduse juhataja annab. Juba pealiskaudsel waatlemisel näib selge olewat, et kõige suurem kasu sellest eelnõust tuleb pangaomanikkudele, tuleb riigipangale kui ka teistele pankadele. Sest selge on, kui üks pank kellegiga kokkuleppeid hakkab tegema, kas raha laenamisel wõi mõnedel teistel lepetel, et panga huwides seisab kõiki neid leppeid teha kulla alusel. Ja selge on ka, et kodanikkude huwides peaks riik millegiga wastutama, et mark mitte ei lange. Kui aga meie mark awaldab langemise tendentsi ükskõik missuguses ulatuses, siis tasub see enese kätte mitte pangale, laenuandjale, waid see tasub end walusalt kätte just laenuwõtjale ja kõigis muudes toimustes nõrgemale poolele. Kujutage enesele ette, et tõesti üks osa kõik omad rahalised lepped teeb kuldfrangi alusel, teine osa seda aga mitte ei tee, siis marga langemise ajal kannatawad walusalt kõik need, kes oma lepped teinud kuldfrangi alusel. See kõik on hea, kui meie praegune rahaüksus, Eesti mark, mitte ei lange. Siis aga, kui ta langeb, kui ta kümnendiku wõi mõne punkti wõrra langeb, tasub see end walusasti kätte teisel poolele, ja nimelt kodanikkudele. Mina saaksin sellest aru, kui riik läheks kindla rahaüksuse peale üle. Sellega peaks riigil teatawad tagawarad olema ja riik wõtaks enese peale wastutuse. (W a h e l h ü ü e k e s k e l t.) Jätke see poliitika, teie mehed on seda niisama palju turule lasknud, aga jätke oma harilik poliitika. Riigil peaks loomulikult tagawarad olema, et kuldfrangi wõi ükskõik missugust üksust kindlustada, et raha kõikumisel inimestel kindlus oleks, et warandusest midagi kaduma ei lähe. Aga praegusel korral niisugust kindlustamist enese peale riik ei wõta, waid paneb riisiko kodanikkude peale. Enese peale ei wõta ta aga mingisugust riisikot kodanikkude seisukohalt. (M. J u h k a m, tões.: Aga mispärast siis selle kursi langemise peale spekulleerida wõib?) Mina ei tea, mis Teie sellega tahate küsida. Minule näib, et käesolew seadus on rohkem ja ainuüksi wormalse iseloomuga, mis oluliselt mingisugust kindlust ei anna, sest ega ometi marga kindlus ei püsi sellel, missugusele alusele meie selle wormiliselt seame, waid marga kindlus püsib meie rahwa majan-

duselu loomulikul konjunktuuril. On konjunktuur normaalne, siis on ka mark püsiw, ei ole ta normaalne, siis ei ole meie mark mitte püsiw, kas tema frangi alusel wõi krooni alusel on.

Hommikupoole kuulasin suure huwitu-sega rkl. Juhan Kukk'e seletusi, milles tema tähelepanu juhtis, et meie mark on langemise tendentsi awaldanud, alates juba, ma ei mäleta wist 1919 wõi 1920 aastast. Igatahes on käinud niisugust joont-pidi; 1920 aastal läks mark õieti alla, siis jäi ta püsima ja kas ta pärast tõusis, seda ma ei mäleta, aga mark jäi püsima. Ja öeldakse, et wiimaste aastate jooksul, wälja arwatud minewa aasta lõpupoole ikaldus, on meie mark olnud üks püsiwamatest kogu Euroopas. Isegi Inglismaal ei ole nael püsiwam olnud kui meie Eesti mark. Ja millega seda seletada? Mitte millegi muuga, kui meie majanduselu loomuliku wõi normaalse konjunktuuriga. Mina sain aga härra Kukk'e kõnest nii aru, et käesolew eelnõu pakub meile kindlustuse marga püsiwuse hoidmiseks. Seda on wäga raske näha, näiteks wõtame Inglis naela kui kindla rahaüksuse, mis kindlal alusel on, aga mispärast tema kõigub ja langeb. Minupärast wõtame Austria krooni kui kindlal metalli alusel seiswa raha, aga mispärast Austria kroon kukus ei tea kuhu, ja ei jätnud mingisugust kullakrooni oma wäärtuses järele. (Rahaminister O. Strandman: Missugusel kindlal alusel Austria kroon seisis?) Härra rahaminister, mina tahan sellega öelda, et kõik oleneb rahwa majanduslikust elust ja loomulikust konjunktuurist. (Rahaminister O. Strandman: Teie ütlesite, et Austria kroon oli kindlal alusel. Missugusel alusel?) Mina ütlen, et igatahes Austria kroon seisis metalli alusel ja mingisugune paberilipak ta ei olnud. Näiteks wenelased seadsid omale sisse kuulsa tsherwonetsi, wõi mis ta oli, seadsid ka metalli alusele, aga missuguse kindluse see lõppude lõpuks andis. Mis kindlus sellel tsherwonetsil on, kui Wene rahwa majandusel loomulikku konjunktuuri ei ole. Sellepärast, põhipanewad küsimused meie raha kindluse organiseerimisel on ikka sootu teised, kui see, mis meile praegusel korral pakutakse. Mina ei taha kõnelda, et ma selle wastu olen, et meie käesolewaga ei pea raha seadma metalli alusele, aga kui meie ütleme, et meie raha on metalli poolest see ja see, siis peab ka riik teatawa wastu-

tuse oma peale wõtma ja garanteerima kodanikkudele kõigi oma warandustega, et meie raha on niisugune ja niisugune. (Segane wahelhüües keskelt. M. Juhkam, tões.: Seal on wäike konks sees.) Jah, wõib olla, seal on mõni teine konks. Sellepärast toon mina need asjaolud ette, kuigi ma ei ole kindel rahaasjanduse tundja, huwitab mind ometigi selles asjas rahaministri seletus. Kui aga, wõib olla, meie praegune tagawarade seisukord ei wõimalda kindlale kullaalusele minna, siis missugune mõte on meil praegusel korral wõimaldada kokkuleppeid teha kullaalusel ja sellega usaldust marga wastu kaotada. Aga ometi taheti isegi sunduslikuks teha kullaalusele seatawaid kokkuleppeid. (Segane wahelhüües.) Ei, ka see annab kindluse laenuandjale, aga laenuwõtjale wõi teisele wastupoolele mingit kindlust. Kui riik laseb marga landeda ja see ei olene mitte ainult riigist, waid sellest, kuidas riigiwalitsus oskab rahwa majanduse loomulikku konjunktuuri jalul hoida, siis niisugusel korral kannatawad mitte meie spekulandid, nagu teie tähendasite, waid kõik need korralikud kodanikud, kellel õnnetus oli oma lepingut teha kullaalusel. Sellega seame omale sisse kaks rahaüksust, üks rahaüksus oleks kullaalusel ja teine meie mark. Selle tagajärg on wististi, et kursi kõikumise tagajärjel meie praegune mark kaotab oma wäärtuse ja siis hakkab meie mark ja kogu asi langema. Sellel wõib aga weel teisi halbu tagajärgi olla ja nimelt: elukalliduse tõus, mis wäga oleneb on sellest, kuidas meie raha seisukord on. Niipea kui meil usaldus rahwa laiaades hulkades kaduma hakkab kullaalusel raha sisseseadmise järele meie marga wastu, siis tõuseb kindlasti elukallidus. Kõik oleneb praegusel korral sellest, kuiwõrd hoitakse marka. Kui mark langeb, siis on sellest eelnõust halwemad tagajärjed laia-dele kodanikkude hulkadele, kui seda seadust mitte ei oleks.

Rahaminister O. Strandman: Härra Einbund küsis, kelle kasuks wõi mis jaoks seda seadust waja on. Mina pean tähendama, et see küsimus on igale ühele selge, kes järele tahab mõelda. On raha wõtjad ja raha andjad. See seadus on kasulik laenajale, laenusaaajale ei ole ta mitte kasulik. See on päris selge. Nii palju iga pank waloriseerib oma laenusid nii palju kui ta on laenu andja. Aga kui ta on laenu wõi hoiumsummade wõtja, on talle

see seadus kahjulik. Aga mispärast on siis seda seadust vaja? Härra Einbund, seda seadust on sellepärast vaja, et Eesti rahwas, kel raha on olnud ja kes seda raha on laenanud, on mitu korda sellest ilma pidanud jääma. Wäga palju on Eestis inimesi, kes on oskanud raha kokku laenata ja on selle kokkulaenatud raha millegiga ära maksnud. Niisuguseid inimesi on Eestis palju. See seadus tahab kaitsta neid, kes laenu annawad. Kui küsitakse, mispärast on hüpoteegi protsent 25, siis sellepärast, et keegi ei taha pikaajalist laenu anda. (K. Einbund, põl.: Aga üürilepingud? Üürilepingud on praegu teisel alusel.) Räägime üürilepingutest ka. Lugu on see, et pankadenõukogul on kindel seisukoht, mispärast hüpoteegi laen nii kallis on ja nimelt sellepärast, et kellegil ei ole julgust laenata, sest keegi ei tea, kas ta laenu tagasi saab. Kui meie 3—4 korda oleme laenuandjat koorinud, siis meie teda enam mitte ei koori ja peame asuma sellele seisukohale, et tema wõib kindel olla, et ta laenu tagasi saab. Kui teie ütlete pankade seisukohalt, siis küsin mina, kelle raha on Eesti pank wälja andnud? See on riigi raha, ja riik peab oma 5 miljardit täies wäärtuses tagasi saama. (K. Einbund, põl.: Aga terve teine külg jääb lahtiseks!) Lubage et ma räägin. Laenuandjal on huwi, et ta laenu tagasi saab ja laenuwõtjal... (J. Soots, põl.: Aga miks kaks raha?)... see ei ole kahte sorti raha, sest õieti mis meie praegu teeme, seda tegid siamaani pangad samuti nagu see waloriseerimine on, nad tegid seda Inglis naeltes, aga nüüd saaksid nad seda teha palju kindlamal alusel. See on see, milleks meie tahame oma raha üle wiia ja wiime.

Härra Einbund rääkis, et waadake, meie mark püsis kauemat aega endise walitsuse ajal, et siis oli normaal majanduslik konjunktuur. Aga küsige, kui palju see marga püsimine meile maksis. Kui palju selleks wälja anti, et mark püsiw oleks, kui palju järjekindlalt igal kuul selleks raha wälja anti. (K. Ipsberg, põl.: Kas Teie mõtlete nüüd marka ilma kuludeta hoida?) Ei, ma ei mõtle seda mitte, aga mul on teised teed peale nende teede, selles seisab see wahe. Siamaani on järk-järgult iga kuu marga hoidmiseks sada wõi poolteistsada miljonit wälja antud, nüüd tuleb teisi teesid otsida, sest kui meie nii edasi läheme,

siis wõib meil aasta pärast lõpp olla. Mis siis teete ja millega oma margakursi kindlustate? See majanduselu, mis meil praegu on, ei ole mitte selle läbi tulnud, et elu on normaal olnud, waid selle läbi, et oleme kõik oma kulla turule saatnud. Kui teie minu süsteemi heaks ei kiida ja kokku tõmmata ei taha, siis härra Einbund, wõiksite Teie weel Eestis õitswat elu näha üks aasta, kus automobiilid wurisewad jne., sest ühe miljardiga saab palju teha. Aga ütlege, mis Teie siis aasta järele teete? See küsimus on ometi kardinaal küsimus. Kui Teie, härra Einbund, ütlete, et Teie ei ole majandusteadlane, aga kes siis „Kajas“ majandusteadlikka artikkelid K. E. kirjutab? Kui Teie ei ole majandusteadlane, siis ärge toppige enrast sinna, aga kui Teie arwate, et Teie olete see mees, kes asjast aru saab, siis peate julgema seda öelda. (Wahel hüüe paremalt poolt: Kas see on siis parlamentaarne wiis? Häbematus!) Kui palju teie minu wastu olete häbematus tarwitanud! Ma pean ütleva, et kui keegi julgeb ühest asjast rääkida ja kirjutada, siis peab ta ometi teadma, mis ta tahab, kui ta tahab poliitiline liider olla. (L. Johanson, sd.: Nema d küsiwad weel, kas kalad weeputuse ajal otsa said?) Härra Einbund ütleb, et riik garanteerib meie marka. Poolteise aasta eest oleks ta wõinud garanteerida, aga praegu ei saa ta mitte garanteerida. Tuleb leida teid, et meie marka garanteerida, et wõlgnik wõib loota, et tema oma wõla täies suuruses tagasi saab. Neid teid tuleb leida, ja kui teie arwate, et teil on paremad abinõud teada, kui need minul on, siis tulge siia Riigikogusse ja esitage nad, mina usun, et siis ka Riigikogu teid usaldab ja teid rahaministriks paneb. Mina oleksin ise esimene, kes käe teie poolt üles tõstaks, sest niisuguse tähtsa küsimuse puhul olen mina kas poolt wõi wastu, ei ütle aga mitte, et waadake, mina midagi ei tea, mina ainult kirjutan. Mina usun, et meie seisukord peab paranema. (J. Soots, põl.: Ega usk ei ole teadmine.) Usk ei ole teadmine aga mis ma räägin, seda õpetab ka majandusteadus, lugege majandusteaduse õperamatuid, tehke tegemist seal ülestõstetud küsimustega. Mina usun ainult seda, mis teadus õpetab, ja see on ka ainukene abinõu, mille järele mina parandusi teha kawatsen ja mille järele küsimusi lahendada peab.

Asi on ju iseenesest täiesti selge. Ei ole mina kunagi ütelnud, ega saa ka keegi teine kunagi ütelda, et valoriseerimine on see ainukene abinõu, mis meie marka stabiliseerida wõib. Valoriseerimine annab ainult wõlaandjale teatawa julguse, et tema oma wõla täies suuruses jälle kätte saab, ja see ongi kõik, mis see seadus tahab. Tema wõtab wõlaandjatelt selle tahtmise ära marka alla wiia, sest wõlaandja teab, et kuigi tema marga alla wiib, tuleb temal siiski kõik wälja maksta. Peale selle mõjub see kindel tundmus ja usk oma wõla tagasisaamisesse nii, et selle tõttu raha rohkem liikwele lastakse, mis ka meie marga stabiliseerimisele kaasa aitab. Nüüd jääb otsustada, kas Riigikogu on selle poolt, mis see seadus tahab, kas see tendents, mis seaduses ette nähtud, Riigikogu poolt heakskiitmist leiab, wõi asub Riigikogu seisukohal, et wõlasaaja ei ole kohustatud kõiki seda tagasi maksma, mis tema laenanud on. Selles seisabki terwe see küsimus.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Paragrahw esimene käesolewas seaduses on üks kõige ilmsüütum, siiski kutsus see esile põhimõtete üle waidlused, mida tahetakse selle seadusega kätte saada. Härra rahaminister tähendas, et see seadus kindlustab eestkätt just neid, kes raha wälja annawad. See on täiesti õige, see on selle seaduse pea tuumaks ja sisuks. Sellest seisukohast seda seadust waadates näeme meie, et tema annab küll kindlustuse, et need, kes raha laenawad, wõiwad julged olla, et nemad oma raha täie wäärtusega alati tagasi saawad, kui nemad on lepingud sõlminud, käesolewas seaduses ettenähtud uues rahaüksuses — taaldris. Meie teame, et kõige suuremad raha wäljaandjad ja laenajad on pangad. Siis on pankade seisukord selle seaduse alusel tehtawate lepingutega kindlustatud ja loota on, et pangad pahatahtlikult ei wõiks hakata Eesti margakursi kõigutama. Teiselt poolt toodakse aga arwamisi ette, et praegusel momendil on pangad Eesti margakursi püsiwusest rohkem huwitatud, kui selle seaduse wastuwõtmise järele, sest nemad ei saa praegu, kui Eesti margakurs langeb, mitte selles summas ega selles wäärtuses wäljaantud raha enam tagasi. Tähendab, sellest seisukohast wälja minnes meie ei wõida käesolewa

seadusega omale uusi kaaslasi pankade näol Eesti marga hoidmiseks mitte juurde. Rahaministri poolt on arwamine esile toodud, et kõige kardetawamad margakursi alla ajamises on just need kodanikud, kes on raha laenanud, kuna nad wõiksid langewa marga wäärtusega tasuda kergemini oma wõlad ja sellega õige suuri summasid teenida. Kui aga nüüd neid kaht gruppi wõrrelda, pankade ja laenusaaajate gruppi, siis wist peab küll arwama, et sel laenusaaajal grupil on vähem wõimalusi selleks kaasa aidata, et margakursi kõikumana panna, sest neil ei ole mitte seda majandusjõudu käes, mis on sellel grupil, kel on wõimalik raha wälja laenata. Nii näen mina, kui neid kahte gruppi wõrrelda, et oma jõu poolest ülekaal pankadegrupil on. Seda arwesse wõttes ei anna see seadus meile seda mitte, mida loodeti. Kui ma ei eksi, siis kõneldakse § 4-as hüpoteekide ülekanndmisest taaldrite üksuse peale, see on selle seaduse üks parematest ja wäärtuslikumatest paragrahwidest, kuna meil senni hüpoteekarlaenusid ei saadud tarwitada, neil ei olnud mingisugust tähtsust, sest et rahaüksus kõikuw — langew oli. Kui raha kõikuw on, siis ei wõi sel ajal hüpoteekarlaenudest midagi wälja tulla. (E. Weberman, rhws.: Kas see käib paragrahw esimese kohta? Mina ootan kogu aeg Teie kõnet paragrahw esimese kohta.) Härra Weberman, wast wõtate juhatamise oma kätte. See paragrahw selles seaduses toob hüpoteekarlaenu wõimaluse meie majanduselusse juurde, mis annab meile uued wõimalused laenu saada ja õieti raha ära mahutada kinniswaranduste wastu, mis seisawad ja mille peale wõiks wälja anda pantkirju. Meie majanduslikku seisukorda ei paranda käesolew seadus, waid wõiks seda halwemini siis mõjuda, kui peaks tulema, et Eesti mark oma wäärtusest kaotab, sest see seadus iseenesest ei kindlusta marka. (Rahaminister O. Strandman: Kas saab ükski seadus pakkuda kindlustust?) Kui meie selle seaduse selektust lugesime, siis leidsime seda eriti just alla kriipsutatud olewat, et käesolewa seadusega tahetakse margakursi kindlustada. Oleks väga hea ja väga wastuwõetaw, kui meil korda läheks Eesti majanduspoliitikat nii juhtida, et tõesti majandusministril korda läheks meie maksuabilansi tasakaalu wiia ja uue rahaüksuse abil seisukord luua, et mark mitte enam

kõikuw ei oleks. See oleks kättesaadaw mitte selle seadusega, waid palju teistsugusemate abinõudega. Senni seda programmi, just seda ülesehitawat programmi, kuidas meie wiime tasakaalu oma kaubabilansi, seda ei ole kahjuks meie härra majandusministri käest kuulnud. Ometi oleks wäga rõõmustaw olnud teada, mida uue majandusministri poolt selles asjas teha kawatsetakse, missugune oleks see kawa, mis kindlustaks meile selle püsiwa marga. Meil wõib korda minna püsiwalt marka kindlustada teiste abinõudega, mitte aga selle seadusega. Kui aga see korda ei lähe, siis kannatab selle seaduse tagajärjel just see kiht, kes oma igapäewastest sissetulekutest elab ja see on just suurem osa meie Eesti riigi kodanikka, sest neil ei ole midagi waloriseerida, uue kindla rahaüksuse peale üle wiia, waid nemad peawad leppima langewa Eesti margaga. Kui nad ka lepingut tahaks teha uues waluutas, siis, usun, selles suhtes neile wastu ei tulda, sest majanduslik jõud on ikkagi selle kõwema poole käes ning tema jätab lepingud ikkagi Eesti markadesse. Muutub aga raha wahekord, siis muutub ka nende palgasaajate elu raskemaks ja selle tagajärjel kannatab suurem hulk meie kodanikka. Raskusi wõiwad ka sünnitada igasugused praegused lepingud, mille kohuseid tuleb täita, mille kohuste täitmine pikemat aega nõuab, wõib olla aasta ehk rohkem.

Kokku wõttes ettetoodud wõib öelda, et käesolew seadus ei paku mingisuguseid iseäralisi kindlustusi Eesti marga kindlustuseks, waid waloriseerimine oleks kahjuta läbiwiidaw sel juhtumisel, kui wahekord Eesti marga ja uue kuldraha üksuse wahel ei muutuks, wastasel korral toob ta halbtusi suuremale hulgale kodanikkudele.

K. Einbund (põl.): Eriti huwitas mind härra rahaministri esinemine. Sellest esinemisest wõisin teha ainult ühe järelduse ja nimelt järgmise: Riigikogu liikmed, minge koju, mina walitsen ja ärge segage end palju meie asjade sekka. Minu küsimised kandsid kõik puhtinformatsioonilist laadi selles osas, kus mina küsimised esitasin. Aga kui selle asemel, et wastata minu, kui Riigikogu liikme küsimiste peale, julgeb rahaminister wälja astuda Riigikogu liigete wastu niisugusel toonil, wäljakutsuwal toonil, siis arwan, walitsuse liikmel ei oleks seda maksnud teha. (E. Weberman, rhsw.: Aga

kas Teie mäletate, kuidas Ipsberg ennast Riigikogu liigete wastu ülewal pidas?) Siis oleks Teie kohus olnud wälja astuda ja see ei olnud sugugi üksi meie walitsus, waid see oli samahästi ka Teie walitsus. Jätame parem selle jutu. See ei too Teile head.

Kui meie nüüd härra rahaministri kõne juurde sisuliselt läheme, siis pean ütleva, et selle seletuse järele minul, kui Riigikogu liikmel, asjad selgeks ei saanud, ei sugugi selgemaks saanud, kui nad enne olid. Kui walitsus huwitatud on ühe eelnõu läbiwiimisest, siis on ta huwitatud ka sellest, et kõik arwamised selle eelnõu kohta oleksid ühesugused.

Asja teine pool, nimelt marga kindluse hoidmise sisuline pool, mille juures ma peatusin, ei ole millegi poolest selgemaks saanud. Tuletaksin meelde minugi pärast täna hommikupoolist arupärimiskoosolekut. Kui juba niisugustes asjades rahaminister arwab, et kärpimiste, mahatõmbamiste ja kõigi niisuguste asjadega meie hoiam praegu oma margakursi, siis ei ole minul selge, millega teie siis selle tulutoowa allika saate meie majandusbilansis, kus teie selle wõtate. Selles on kogu see asi. Teie ütlete, meie waloriseerime lepingud ära, see tähendab, las siis see talupidaja wõi mõni teine wõi kolmas, kes end kohustas kullalepingu alusega, tunneb, kuidas see temale nahkapidi lööb. Ja talumees tunneb ka seda, kui teie temale kreposteerite selga kullalusel lepingu ja ise marka langeda lasete. Siis kannatab just talumees selle all. Aga kes seal wõitis, see oli pangamees. (Segane wahel hüües keskel.) Sellel rühmal, kuhu mina kuulun, ei ole mingisugust tegemist pankadega selles mõttes, nagu teie arwate. Meil on niisama palju tegemist pankadega, nagu Teilgi.

Kui meie margakursi enese juurde läheme, ning üht, teist ja kolmandat ette tooma hakkame, usun, see ei päästa midagi. Kui meie aga sellest rääkima hakkame, siis jõuame nende läbirääkimiste juurde, mis olid härra rahaministri esinemisel Riigikogus. See osa asjast nõuab ülesehitawat programmi ja ainult kärpimiste programm ei wõi meid kaugele wiia. Tõesti, wõib olla ikaldusaastatel on tarwis kokku tõmmata, sest sellest saame meie aru, et see on ettekujutataw, aga ega ikaldusaastad ei kesta alati. Selle ikaldusaasta tagajärgedest, mis minewal sügisel oli, hakkame nüüd üle jõudma. Nüüd peaksime hakkama sel-

lest kõnelema, kuidas meie piimatalitused üles ehitatud saavad jne. Waadake, see on programm ja kogu küsimuse ulatus. Kui meie teistpidist teed hakkaksime käima, siis meie kaugele ei saa.

Aga mis ma kirjutanud olen, selle eest ka mina vastutan. See on minu waba elukutse. Missugune waba elukutse härra rahaministril on, selle kohta ei päri meie temalt aru. Aga mis puutub positiivsesse programmi, mis ainuüksi meie margale tema kindluse annab, siis on see hoopis ise laul asja juures. (J. T i k s, is.: Kuhu Teie selle ühe asja panite?) Sellest wõib olla ei oleks mitte tarwilik olnud täna kõnelema hakata, sest kuulsime, et härra rahaminister katwaseb homesel arupärimisel seda lähemalt selgitada, ja siis kõnelema sellest. Aga kui härra rahaminister tähendas, et meie oleme Eesti marga püsiwust hoidnud ainuüksi meie senniste waluutatagawarade turulelaskmisega, siis ei ole see mitte nõnda. Meid huwitaks härra rahaministrilt kuulda, mis ajast seda tegema on hakatud. Meie oleme nende aastate jooksul waluutatagawarasid juurde wõtnud. Aga siis, kui ikaldus peale tulema hakkas, siis oli loomulik, et tuli ka teist teed käia. Mina tuletaksin praegusel korral meelde, et meie oma waluutatagawarasid oma majandusliku elu arenemise jooksul, nimelt meie iseisewisuse päewil, ei ole mitte üksi meie margakursi hoidmiseks kulutanud. Tuletaksin meelde, et ka Riigikogu esimees sõnas rahaministri esinemise puhul, millele täie lugupidamisega alla wõib kirjutada, et meie praegune rahwamajandus niisuguses seisukorras, nagu ta on ja nagu meie teda näeme oma põllutöö- kui üldtööstusnäitustel ja samuti ka praegusel messil, on kõik üles ehitatud kapitaali juurdewooluga. Ja öelge, kust teie selle kapitaali juurdewoolu olete saanud, kust teie olete wäga palju seda riiklikku wälislaenu saanud, millest on see tulnud? Kuulsime huwitusega Riigikogu esimehe suust, et meie oleme kolm wõi neli miljardit oma produtseeriwale kapitaalile ja tema sünnitamisele juurde andnud ja selle juurdeloodud kapitaali peal on wõidud edasi ehitada. Kõik kapitaal, mis rahwamajandusse pandud, kannab tulu. Kui ikaldusaasta järele meie pidime wäljast wilja sisse ostma, siis oli see meie majanduslikule elule mitmemiljardiline kahju. (M. J u h k a m, töer.: Kas hipodroom annab ka tulu?) Mis

hipodroomi asjasse puutub, siis ei ole minul sellega midagi tegemist. Wõib olla, et seal mängitakse, mina ei ole seal kordagi käinud ja ei tea õieti, kus see asutus asub. (W a h e l h ü ü e k e s k e l t: L u g e g e „K a j a s t“!)

J u h a t a j a **L. R a u d k e e p**: Palun päewakorra juurde jääda!

K. Einbund, (põl.): Nõnda et kui meie ikkagi tõelikult asuksime oma rahwamajanduse probleemide juurde, nagu nad arenenud on, siis ei saa mitte öelda, et senni on ainult raisatud, laiutatud. Ei, üles ehitatud on senni. Kordan weel, et praegu oleneb kõik sellest, kuidas riigi majanduse juht oskab majanduselu loomulikkude konjunktuiuri hoida ja seada. Kärbite ja tõmbate teie kõik kokku, siis surute teie ka täiesti elusoonne. Kui meil praegu wõib olla kahe-kolme miljoni rubla eest wäliswaluutat on ja kui teie majanduselu kokku tõmbate ning ei lase teda areneda, et meil tulewal aastal wäliswaluutat wõib olla 6 miljoni eest oleks, siis ei ole, hoolimata kõigist kulla alusel tehtud lepingutest, meie rahwamajandusel edu ka sellest kullast.

Th. Pool (töer): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Ei ole wist ükski neist, kes seda seadust kaitseb, seda toonitanud, et käesolew seadus ainukene abinõu oleks meie rahaturu korraldamiseks. Sellele seisukohale ei ole asunud ka rahaminister. Ta tähendas ainult seda, et tema teatud paremusi meie krediidi oludesse tahab tuua ja osalt, wõib olla, aitab ka seda pinewust kõrwaldada, mis meil walitseb. Sellegipärast on siin pikalt ja laialt waieldud paremalt poolt selle wastu.

Minu arwates, ja ma usun suuremal hulgal Riigikogu liigetel paistab küll imeulik olewat, et see just põllumeeste kogude esitajate poolt tuleb.

Põllumeeste kogude mehed on ikka ja alati seletanud, et nemad need õiged põllumeeste kaitsjad on.

Meie teame aga ka, et kõik põllumeeste laenu on tehtud kulla alusel. Wõtame näiteks meie maarendi, wõtame maahinna, mis oli põlise tarwitamise seaduses kindlaks määratud, wõtame ehituslaenu, siis piimatalituste ja maaparanduslaenu, mida Eesti pank põllumeestele on andnud, — need kõik on kullaalusel fikseeritud ja ei ole mitte ühtegi sõna sel-

lest kõneldud, et seda mitte nii ei oleks teha tulnud.

Nüüd tahetakse samasugust wahetõrka laiendada ka ärimeeste peale. Ja siin tulewad põllumehed ja waidlewad selle wastu ja arwawad, et see kuidagi nii ei tohi olla. Kuna ometi selle kaudu tahetakse muud mitte midagi kätte saada kui seda, et ühelt poolt riigi summad kindlustatakse ja nimelt ka need summad, mis mitte põllumeestele antud ei ole, teiselt poolt, et ka ärikingondades huwi marga kukutamise wastu ära saaks wõetud, kuna tegelikkudel põllumeestel seda huwi ei ole. Minu arwates on olukord küllalt selge, ja näitab igale ühele, mis huwides need, kes seda teewad, waloriseerimise wastu waidlewad.

Rahaminister O. Strandman: Rkl. härra Einbund on minust aru saanud, nagu oleksin mina öelda tahtnud, et Riigikogu mingu koju, mina walitsen. See on wäga julge ütetus, aga tema puhul wõin meelde tuletada, et mina weel täna siit kantslist ütlesin, et kui Riigikogu tahab üksikuid walitsuse määrusi enne läbi arutada, ja neid kohe seadusteks muuta, siis ei ole minul mitte midagi selle wastu, sest mina soowiksin seda wäga, kuna sel puhul kergem on üksikuid määrusi läbi wiia. Aga mina pean weel ühe teise päris tõsise sõna ütleva ja nimelt, et kui meie oma erakondi waatleme, siis ei saa ka wist mitte härra Einbund siin isearwamisest olla, waid peab tunnistama, et loogiliste järeldustega, mis kõigile wastu wõetawad peaks olema, kõiki meie erakondi ühele arwamisele tuua wõimatu on. Mina usun, et ka härra Einbund ei julge seda tõendama tulla, kui tema wähegi tõsiselt selle peale waatab, mis meie erakonnad teewad. Mina räägin praegu külmawereliselt ja päris selgelt: esitatakse seadus, mille kohta on raske jääda kas külmaks wõi soojaks, sest embkumb peab olema, sest on ju selge, et seaduses on puudutatud teatawad huwid, ning igaüks peaks teadma, kas tema on selle seaduse poolt wõi wastu. Härrad põllumehed aga tulewad ja ütlevad, et waa-dake, meie jääme erapooletuks. Ülge aga mulle, kas erapooletusega on wõimalik mingisugust poliitikat teha? Mina usun, et Riigikogul ei ole mitte waja 25 eksperti, kes siin istuwad ja kõik poolt ning wastu ära kuulawad, mõnikord ka omalt poolt sõna ütlevad, aga kui küsimus hääletamisele tuleb, siis erapoole-

tuks jääwad. (Segased wahelhüüded põllumeeste rühmast.) Ülge head, rääkige üksikult, kui teie kõik korraga räägite, siis ei saa mina midagi aru. Härra Laarman, noh, mis on? (M. Laarman, põl.: Küll see on asjalik, mis Teie praeguräägite!) Kui teie rühmast tuleb härra Ipsberg ja seletab, et meie jääme erapooletuks, aga siiski teatawa ettepaneku teeb, et seda seadust tuleks muuta, seaduse enese wastu olla ta aga erapooletu, kas siis see on Riigikogu liige, wõi Riigikogu rühm, kes peaks igas asjas seisukohta wõtma ja poolt ehk wastu hääletama. See ei ole rühm, ei ole poliitiline rühmitus, kes iga küsimuse puhul erapooletuks jääb. Minu arwates peab ka poliitikas julgust olema, ja kui teil rahaministri isikusse usku ei ole, kui teie olete ühes nõus härra Einbund'iga — tema ütles siin otsekohe, kuidas mina seda ja teist peaks tegema — siis astuge rahaministri wastu üles, tõstke käsi ja sõdige wastu, muretsege omale Riigikogus enamus, sest mina selle koha küljes ei ripu. Ärge sõdige tema wastu ainult ajalehtedes, tehke seda Riigikogus, sest mina pean ütleva, et minul ajalehte käepärast ei ole, mina ei saa praegusel silmapilgul ühelegi ajalehele kaastööd teha, minule jääb ainult üks wõimalus teiega polemiseerida — ja see on siit kantslist. Teil on weel see teine abinõu — ajakirjandus — kasutada, aga mina jään selle wastu täiesti külmaks, sellele mina ei reageeri, aga niipalju, kui teie siit tulete ja mulle midagi ütlete, niipalju kui teil midagi tõsist öelda on, sedawõrd pean mina oma kohuseks siit kantslist teile ka wastu rääkida. Mina olen seda kord juba ennegi teinud, mina ei ole läinud kuskil ajalehes kirjutama, waid mina pidasin oma kohuseks ennast siit kantslist kaitsta. Sellesama pärast, asja selgitamise pärast, teen mina seda ka täna, kaitstes esitatud seadust, sest mina olen rahaministrina kutsutud teda kaitsma, ja kui mina seda teen, siis teen ma seda asjalikult. (A. Tupits, põl.: Wäga asjalikult, kui siin hirmutustega tullakse!) Teie wõite ju sellest nii aru saada ja wõite ka ütelda, et see oli wäga asjalik kõnelemine, mida härra Einbund siit pidas, kui teie tema kõne teise poole wõtate. See ei olnud õieti mingisugune asjalik küsimine, waid oli härra Einbund'i „Kaja“ artikli reprodutseerimine pisut lühendatud kujul. Mina palusin seda kõnet koju

saata ja mina homme tsiteerin teile katkendid nii sellest artiklist kui ka härra Einbund'i kõnest, ja siis teie, härra Laarman, näete et minul õigus on, kui teie täna seda ei usu. Wõib olla, et teile minu kõne ei meeldi, võib olla on seal palju, mille üle teie seisukohast waielda võib, kas see on asjalik wõi mitte, see on maitse asi, igal ühel on asjast oma arusaamine, aga mis nüüd kapitaalisse puutub, siis sellest räägime homme pikemalt.

Mina ei ole sugugi niiwõrd rumal, et mina ütleks, et kui meie kullatagawarast kaks miljardit on rahwamajandusesse pandud, et sellest mingit kasu ei ole. Kas mina majandusteadlane olen, wõi ei ole seda mitte, selle üle ei ole mina kunagi juurdlema hakanud ja ei ütle ka nüüd, et see nii ehk teisiti oleks. Igatahes olen mina praegusel ajal nende küsimustega tegemist teinud. Ühte ma julgen öelda ja nimelt seda, et kui inimesed on üks miljard kaheksasada miljonit rahwamajandusesse pannud, ja kui nüüd wälja tuleb, et see on täiesti maha wisatud, et see ei ole siis kellegi Riigikogu, kes selle peale sugugi ei reageeri, kellel sel puhul midagi öelda ei ole, kes, võib olla, weel ütleb, et meil on weel üks miljard ja sellega wõime niisamuti teha. Kindlasti on selles wäljaandmises üks osa, kui suur osa, seda on wäga raske ütelda, produktiivselt wälja antud, aga kas meie olime õigustatud seda tegema, see on hoopis teine küsimus. Mina pean siiski ütleva, et teine osa, ja wist mitte wäga wäikene osa on siiski nii wälja antud, et teda tagasi ei saa ja et teda mitte-produktiivseks tunnistada tuleb. Ja kui nüüd härrad põllumehed heades lootustes tunnistawad, et waadake, wana walitsus talitas nii, ja Riias tuli tõõstus siia, meie maa hakkas õitsema, kõik teised maad jäid kängu, waadake, missugune suurepäraline tagajärg sellel oli, siis ütlen mina, talitage niiviisi edasi, olge head, tehke seda, kui enamus selle poolt on, jätkake seda poliitikat. Mina saan aru, et meie teda weel ühe suwe ja pool talwet wõiksime jätkata, ja kui meil see aasta hea lõikuseaasta tuleb, siis wõime seda ka weel kauem teha, aga lõpp tuleb ja see lõpp on kurb. Mina olen seisukohal, et nii kaua, kui see katastroof weel tulemata on, nii kaua, kui meil weel lootusi on seisukorda teiste abinõudega parandada, siis peab seda püüdma kogu jõuga teha. Kui teie aga teisel arwamisel olete, kui teie minu teid waledeks peate,

siis talitage oma süsteemi järele, muretsege omale enamus, see on teie asi, mina rahaministri koha küljes ei ripu, aga seda, mida mina tõeks pean, seda mina ka räägin, ilma et härra Tupits ehk keegi teine suudaks mind waikima sundida oma wahelhüüetega.

O. Liigand (rhw.): Wäga austatud rahwasaadikud! Mina ei hakka siin arutawat küsimust mitte arutama sisuliselt, waid ma tähendaksin ühe teise asjaolu peale. Meie praegu arutatawas seaduses on uue kuldraha üksuse nimetuseks wõetud taalder. See ei ole mitte algupärane Eesti nimetus, waid tema on laenatud germaanitõugu rahwastelt, (Wahelhüüe põllumeeste rühmast: See on õige.) kes ennem oma rahaüksust nii on nimetanud ja pärast on loobunud niihästi sellest rahaüksusest kui ka sellest nimetusest, ja on üle läinud uue rahaüksuse ja ka nimetuse peale. Igaüks praegu teab... (O. Gustawson, is.: Kas Teie ei nimetaks seda umpiks? Üks ump on sada marka! — Naer)... mis tähendab Rootsi kroon, mis tähendab Prantsuse frank. Taaldril mäletatakse rahailmas wähe. Kui meie nüüd laename oma rahaüksuse nimetuse mujalt, siis oleks ometi soowitaw, et meie laename niisuguse nimetuse, mis üldiselt tuttaw on, ja kui siin wastu wõetakse rahaministri ettepanekul rahaüksuse kullawäärtuslik sisu, mis wastab Rootsi kuld-kroonile, siis oleks loomulikum, et meie wõtaksime nimetuse, mis ühtlasi ka tema wäärtusest selgema aime annab, ehk kui meie jääme selles eelnõus ettepanud sisulise wäärtuse juurde, siis nimetaksime teda ka sellekohaselt frangiks, mis jällegi niisama palju selgema aime selle rahaüksuse wäärtusest annab. Igatahes oleks soowitaw, et rahaüksuse nimetus iseenesest juba selge aime ka tema sisust annaks. Sellelt seisukohalt wälja minnes teen ma ettepaneku wõtta meie kuldraha üksuseks krooni, mitte üksi sisuliselt, waid ka nimeliselt. (Wahelhüüe.) Taalder ei ole ka mitte Eesti nimetus. Kui meie juba ühe wõõra nimetuse wõtame, siis wõtame ikkagi selle, mis kõigile tuttaw on. Kui aga jäetakse meie rahaüksuse wäärtus frangi alusele, siis oleks ka juba õigem frangi nimetuse juurde jääda, aga igatahes taaldril wõime meie loobuda, sellest hoolimata, et meil wana Rootsi aegadest head mälestused järele on jäänud, mis, võib olla,

siin põhjuseks on olnud, et taaldri nimetus on wõetud. Mina teen ettepaneku eespooltähendatud nimetuse muutmiseks.

Juhataja **L. Raudkepp**: Sõna on rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl.): Lubatagu veel paari märkusega peatuda härra Pool'i ja härra rahaministri wiimaste kõnede juures. Härra Pool, kui tema oleks kuulunud põllumeeste rühma esitajate kõnesid tähele panelikult, siis ei oleks tema neist mitte välja lugenud, nagu oleks põllumeeste poolt eitatud täiesti seda seadust. (O. Gustawson, is.: See on üks jutt ilma lõputa.) Põllumeeste rühma esitajad on igalpool selle seaduse väljatöötamisest täiesti osa wõtnud ja püüdnud temale kuju anda, mis rohkem wastuwõetaw oleks, ja on sellepärast ka alati parandustega esinenud. Sellepärast langewad härra Pool'i süüdistused iseenesest ära.

Mis puutub härra rahaministri seisukohta, et, waadake, mispärast teie ei ütle otsekohe, kas teie olete selle seaduse wastu wõi hääletate poolt, kuna tema erapooletuks jäämisest aru ei saa. Aga see on just seadus, mille mõju ja tähtsus alles tema elluwiiamise wiisist ja terwest walitsuse majanduspoliitikast ära oleneb. Kuna meie esitajad walitsuses ei ole, siis ei saa meie selle seaduse teostamise kohta ka wastutust enda peale wõtta. Sellepärast on meil täielik õigus just selle seaduse wastuwõtmise juures erapooletuks jääda. (K. Einbund, põl.: Ma küsiks, kas rahaminister kindlustab, et mark seisab?)

Juhataja **L. Raudkepp**: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja **A. Jürman**: Lõpusõnas peatuks mina mõne sõnaga siiski rahaministri arwamise juures, frangi asemele kroon wõtta. Rahaasjanduse komisjoni poolt wõeti wastu frangiüksus, aga mitte krooniüksus. Rahaminister oma kõnes kandis kõik need põhjendused küll ka ette, mis frangi poolt rääkisid, kuid siiski kõnet jälgides tuli mulje, et rahaminister kroonile asjata suure eesõiguse andis. Tema tähendas, et kui meie krooniüksuse peale üle läheme, siis läheb kõik väga kergesti, nagu krooniüksuse peale üleminek ja selle aluseks wõtmine asja iseenesest aitaks parandada. Selle uue rahaüksuse peale ülemineku puhul leidis rahaasjanduse komisjon, et

kuldfrank on laialiselt kõigisse lepingutesse sisse wõetud. Kõik rahwuswahelised lepingud on sõlmitud frangi alusel, rahwasteliidu leping on sõlmitud frangi alusel. Paljudes meie lepingutes, nii posti ja teistes rahwuswahelistes lepingutes, kus on kahe riigi wahel ühendusesse astunud, kõigis neis on kohustused frangi alusel. Esiteks see. Teiseks, kui meil wahekordasid tuleb sõlmida mõne riigiga, kui meie mõne riigiga ühendusesse astume, siis on meil kõige rohkem kokkupuutumist ja kõige rohkem lepinguid ja meie majanduslikult ühenduses elame just ka Lätiga. Lätis on frank aluseks wõetud, isegi Poolas on frank aluseks wõetud, kuid Lätiga on meil sõlmitud tolliuniooni leping ja tolliuniooni lepingus tulewad kõiksugu tollid, kõiksugu maksud välja arwata frangi alusel. Praegused tollitariifid on frangis arwatud ja see juba on väga kaaluw. Need kaalumised olid aluseks, mispärast rahaasjanduse komisjoni enamus siiski frangi aluseks wõttis ja krooni wastu oli, mis igatahes mitte nii laialt ei ole rahwuswaheliselt makswaks tunnistatud rahaüksus, kui frank. Sellepärast teen ma rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku frangi juurde jääda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Ettepanekud on tehtud: härra rahaministri poolt: „§ 1 teises reas lugeda „0,2903225 grammi“ asemel „0,403226 grammi“. Rkl. Liigand'i poolt sellel juhtumisel, kui härra rahaministri ettepanek läbi läheb: „§ 1-ses nimetuse „taalder“ asemel wõtta nimetus „kroon“ ja kui komisjoni ettepanek läbi läheb, siis wõtta: „§ 1-ses nimetus „taalder“ asemele nimetus „frank“.

Esimesena tuleb hääletamisele härra rahaministri ettepanek. (Hääletatakse.) Nähtaw enamus on ettepaneku poolt. (K. Einbund, põl.: Missuguse ettepaneku poolt?) Rahaministri ettepaneku poolt. (K. Einbund, põl.: Ei wõi olla!) Mina konstateerisin, et nähtawa enamusega on ettepanek wastu wõetud. (J. Soots, põl.: Palume ära lugeda. Meil on ometi õigus häälte lugemist nõuda.) Et häälte lugemist soowitakse, siis hääletan uuesti. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Rahaministri ettepanek on saanud poolt 39 häält, wastu 14 häält, sellega wastu wõetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Liigand'i ettepanek, wõtta nimetus „taalder“ asemele nimetus „kroon“. (Hääletatakse, loetakse hääli.) Ettepaneku poolt on 19 häält, vastu 18 — sellega on ettepanek vastu wõetud.

Rkl. Liigand'i teine ettepanek langeb seega ära.

Hääletamisele tuleb § 1 ühes vastuwõetud muudatusega. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 vastu wõetud.

Et Riigikogu koosolek kaks tundi kestnud, kuulutan weerandtunnilise waheaja.

Waheaeg algab kell 9.40 min.

Peale waheaega jätkub koosolek kell 10 õhtul.

Koosolekut juhatab abiesimees **L. Raudkepp**.

Sekretäri kohal abisekretäär **J. Wain**.

Juhataja **L. Raudkepp**: Riigikogu koosolek kestab edasi.

(Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja eraldi hääletamisel wõetakse vastu nähtawa enamusega §§ 2 ja 3):

§ 2. Kunni kuldraha käimapanemiseni on pooltel õigus wabal kokkuleppel sissemaal täitmisele tulewaid lepinguid sõlmida ja kohustusi wälja anda kroonides.

§ 3. Kõik maksud, ka kohtu poolt wäljamõistetud summad, mis kroonides sõlmitud lepingutest ja kohustustest tekiwad, samuti nende lepingute ja kohustuste pealt wõetawad tempelmaksud ja löiwud, õiendatakse Eesti markades (Eesti wabariigi kassatähtedes ja Eesti pangatähtedes) krooni kursi järele, maksmise päewal.

Kroon koteeritakse Tallinna börsel, kullahinna järele ilmaturul.

Kui maksmise päewal koteerimist ei olnud, siis sünnib maksmine wiimase koteerimise põhjal.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 4. Hüpoteegid, mis on ingrosseeritud kinnistusraamatutes Eesti markades, loetakse makswaks kroonides ilma järgnewate hüpotekaarsete wõlauskujate nõusolekuta, poolte sellekohase teadaande põhjal kinnistusametile, kusjuures kroonides määrataw summa ei wõi olla alla kolme

kahesajandiku ($\frac{1}{66} \frac{2}{3}$) ingrosseeritud summast Eesti markades.

Käesolewa paragrahwi määrus ei puutu hüpotekidesse, mis on ingrosseeritud Wene rublades, Ida rublades ja Saksa markades, wäliswaluutas wõi wõrrendis wäliswaluutaga.

Rahaminister **O. Strandman**: Lugupeetud Riigikogu liikmed! Meie oleme praegu härra kohtuministriga selgusele jõudnud, et siin tuleb $\frac{1}{66}$ asemele $\frac{1}{100}$ wõtta. Kas ta üle wõi alla tuleb wõtta, selle kohta ei ole weel selgusele jõudnud. Mina teen ettepaneku alla wõtta, wast härra kohtuminister teeb ettepaneku üle wõtta, nõnda et siis saab III lugemisel selgusele jõuda.

Kohtuminister **R. Gabrel**: Mina saan aru, et selle lausega „kusjuures taaldrites määrataw summa ei wõi olla alla kolme kahesajandiku ingrosseeritud summast Eesti markades“ tahetakse kaitsta järgnewate hüpotekaarsete wõlauskujate huwisid ja sellepärast peaks siin olema „üle $\frac{1}{100}$ “. Kui ta alla oleks, siis tuleksid need summad wäiksemad ja see oleks minu arwates nende hüpotekaarsete wõlauskujate huwide vastu, sellepärast teen ettepaneku wõtta „üle $\frac{1}{100}$ “.

Rahaminister **O. Strandman**: Terwe see küsimus seisab selles, et ta ei tohiks olla 105 krooni selle kümnetuhande krooni asemel, sellepärast, et see järgmine wõlauskuja kannataks selle all. Kas wõtta siia „alla“ wõi „üle“, see ei ole mul praegu õhtu hilja selge.

Juhataja **L. Raudkepp**: Aruandja lõpusõna ei tarwita. On tehtud kaks ettepanekut: 1) rahaminister Strandman'i poolt käesolewa paragrahwi esimeses lõikes eelwiimases reas wõtta $\frac{3}{200}$ asemel $\frac{1}{100}$. 2) kohtuministri poolt on ettepanek wiindas reas sõna „alla“ asemel asetada sõna „üle“. Panen esimesena hääletamisele rahaminister Strandman'i ettepaneku. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

Nüüd panen hääletamisele härra kohtuministri ettepaneku sõna „alla“ asemele wõtta „üle“. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu wõetud.

Asun § 4 hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 4 vastu wõetud.

Aruandja **A. Jürman** (loeb):

§ 5. Rahaministrile antakse õigus käesolewa seaduse elluviimiseks ja maksmapanemiseks juhtnööre ja määrusi välja anda.

K. Ipsberg (põl.): Rahaasjanduse komisjonis olin mina selle poolt, esialgul, et ülepea kõik toimingud, mis tehtakse kullaüksuse alusel, peaks seaduses ära märgitud olema. Läbirääkimised selgitasid, et see keeruline oleks ja seaduse wastuwõtmist takistaks. Sellepärast loobusin mina ettepanekust. Et aga asi wõtsine on ja kõikkülgsest läbiarutamist nõuab, igakülgsest walgustust nõuab, sellepärast teeks mina ettepaneku, et mitte ainult rahaministrile see juhtnööride ja määruste väljaandmise õigus ei antaks, waid walitsusele. Nii et paragrahw wiendas tuleks sõna „rahaministrile“ asemele panna „Wabariigi Walitsusele“.

Juhataja **L. Raudkepp**: Aruandja lõpusõna ei tarwita. Ettepanek on tehtud rkl. Ipsberg'i poolt wõtta § 5-das sõna „rahaministrile“ asemele „Wabariigi Walitsusele“. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Ettepanek on nähtawa enamusega wastu wõetud. Panen § 5-da ühes wastuwõetud parandusega hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 5. wastu wõetud, seega on kogu seadus teisel lugemisel wastu wõetud.

10. Riigiasutuste Üldkomisjoni töö koondamise aruandja T. Kalbus (loeb): Riigiasutuste töö koondamise seadus — II lugemisel.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on pealkiri wastu wõetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb):

§ 1. Riigiasutuste töö koondamise ja kulude kokkuhoidmise otstarbel on Wabariigi Walitsusel õigus 1924 aasta riigi eelarwe maksuse kestel:

1) riigiametnikka ja teenijaid ametist wabastada, kohte wakantseteks jättes;

2) ühe asutuse ülesandeid teise asutuse peale panna, kui see maksuse seadustega keelatud ei ole, ja selleks tarwilikku arwu ametkohte ühes ametnikkude ja teenijatega ning krediitidega ühest asutusest teise üle kanda.

K. Einbund (põl.): Ma teen paranduse § 1 punkt 2. teises reas sõnade: „seadustega keelatud ei ole“ asemele wõtta sõnad: „seaduste muutmisi esile ei too“ ja kolmandas reas sama punkt 2. sõnade „krediitidega ühest“ asemele wõtta „krediitidega ühe ministeeriumi piires ühest“. Selle ettepaneku mõte on järgmine: Juba eelnõu esimesel lugemisel waidlesime, kas meil juriidilisi kui ka poliitilisi wõimalusi oleks, et meie walitsusele wõimaldame oma otsustega, wõi määrustega seadusi muuta. Nende waidlustega läks eelnõu üldkomisjoni tagasi. Nüüd wastawate parandustega, mis waidluste põhjused kõrwaldanud, on seadus uuesti Riigikogusse tulnud. Teise punktiga aga wõimaldame walitsusele erakorralise wolitusega seadusi muuta. Missugused seadused sellega oma jõu kaotanud ja missugused alad määrusandlikku korda wiiakse, seda käesolew seadus ei ütle. Kui seda ei ole, siis wõimaldame walitsusele oma otsustega hakata seadusi muutma ja wõib olla, asutusi kaotama. Poliitiliselt awaldati arwamist üldkomisjonis, et walitsus niisuguseid õigusi, wõib olla, ei wajagi, sellepärast, et punkt 1. piirides, mille poolt meie hääletasime, wõib kõiki neid tagajärgi kätte saada, mis walitsusel tarwis on. Kui walitsusel wajadus on ministeeriumisid, wõi peawalitsusi kaotamisele wõtta, siis niisugusel korral oleks soowitaw, kui esineks seadusega Riigikogule. See oleks tarwilik, minu arusaamise järele, juriidiliselt, kui ka poliitiliselt, sest siin on tegemist seaduste muutmisega. Kui meie aga redigeerime eelnõu ta praegusel kujul, et wõib asutusi kaotamisele wõtta, kui see seaduslikult mitte keelatud ei ole, siis järele pärides, mis see tähendab, seletati üldkomisjonis, et kui näiteks mõne asutuse, wõi koha kohta oleks öeldud, et tema ei wõi teisi ülesandeid täita, näiteks kohtuasutuse kohta, kui on öeldud, et tema administratiiv ülesandeid ei wõi täita, siis walitsusel ei ole õigus seda asutust kaotamisele wõtta, aga teisi asutusi wõiks küll kaotamisele wõtta. Selle wastu meie seletasime omalt poolt, et see mõiste „seadustega keelatud ei ole“, sisaldab mitte ainult negatiivset, waid ka positiivset wormi, see tähendab, et kui ühe asutuse peale funktsioonid on pandud, siis on ühes sellega ka seadusega keelatud, et teine asutus ei wõi neid funktsioone täita. Näiteks kui on terwishoiu peawalitsuse peale funktsioonid pandud, wõi mingisugune

toimusala pandud, siis on see juba ühtlasi keeld, et teise asutuse peale ilma seaduse ta ei wõi neid funktsioone panna. Et praegune formulatsioon waidlused esile kutsub, siis oleks palju loomulikum, kui meie sõnad seadusesse sisse wõtame „seaduse muutmisi esile ei too“. (M. Juhkam, tões.: Selle paranduse tagajärjel oleks seadus null.)

Kohtuminister R. Gabrel: Mina leian, et kui härra rkl. Einbund'i poolt esitatud parandus wastu wõetakse, siis kaotaks selle seaduse esimese paragrahwi teine punkt üldse oma tähenduse, teda ei saaks praktiliselt üldse käsitada, sellepärast, et see ütetus on väga ebamäärane. Mis tähendab — „kui see seaduse muudatusi esile ei too?“ Kui näiteks tahetakse panna sadamakapteni peale tolliametniku kohustusi, nagu see kawatsetud oli, siis peab kalkuleerima, kas see toob seaduse muudatusi esile wõi ei too, ja kogu selle loo praktiline tagajärg oleks, et Wabariigi Walitsus ei saaks ümberkorraldamisi ametiasutustes teha, ainukene wõimalus oleks ametnikka lahti lasta. Mina ei saa aru, mis siin selle läbi siis paha sünniks, wõi mis siin katki läheks, kui seal näiteks üks peawalitsus, nagu meil neid nii palju on, ministereeriumides ära kaotatakse ja tema funktsioonid kesk-asutuse peale pannaks. Kas seda tõesti tuleks siis igakord seadusandlikul teel läbi wiia. Igatahes, minu arusaamise järele, oleks nüüd selle ettepaneku wastuwõtmise otsekohene tagajärg see olema, et kõik kawatsetud kärpimised ja vähendamised jääks paberi peale, ning neid ei saaks praktiliselt teostada.

Juhataja L. Raudkepp: Lõpu sõna on aruandjal.

Aruandja T. Kalbus: Härra Einbund'i parandustega ei saa mina üldkommissjoni nimel ühineda ja paluksin sellepärast mõlemaid neid parandusi lahus hääletada. Üldkommissjonis selgus, et meie asutusi wõib nende koosseisude poolest kolme ossa jagada. Ühed asutused on niisugused, mille kohta Wabariigi Walitsusel täielik õigus on neid ümber muuta ja neid korraldada, sest et need Wabariigi Walitsuse määrusega loodud on. Teine osa asutusi on aga seadustega loodud ja see seadus määrab ühtlasi ära, et nende asutuste peale ei wõi enam mingisuguseid ülesandeid wõi funktsioone

panna, et nende ülesannete nimekirja mitte enam suurendada ei wõi. Kujuka näitena sellele wõiks ette tuua meie kohtunikka. Kohtuniku peale ei wõi mingisuguseid administratiiv ülesandeid panna, tema on ainult kohtumõistmise jaoks. On aga suurem grupp asutusi, mis on seadustega küll loodud ja nende ülesanded wõi funktsioonid on ka seadusega üles loetud, mis aga siiski ei ole lõpulik nimekiri, waid mida üldkommissjoni arwates on wõimalik suurendada. Näiteks, ütleme statistika keskbüroo, mis on asutus, mis seadusega asutatud ja millel ka oma kindlad funktsioonid ette nähtud on, mida tema täitma peab. Selle peale vaatamata on igas ministereeriumis terve rida statistikerisid, kelle ülesanded, kui seda otstarbekohaseks arwatakse, wõib statistika keskbüroo funktsioonide nimekirja üles wõtta. Samuti on meil paljud peawalitsused, mis paralleel ülesandeid täidawad ja mille funktsioonide ühe pealt teise peale panemist üldkommissjoni ettepanek wõimaldab. Kui aga nüüd härra Einbund'i ettepanek wastu wõetakse, siis kaoks Wabariigi Walitsusel wõimalus seda teha. Esimese paranduse kohta pean mina nii palju ütleva, et üldkommissjoni seisukohalt olen mina täiesti selle ettepaneku wastu; samuti olen mina ka selle ettepaneku wastu, mis määrab ära, et krediitid oleks wõimalik üle wiia ainult ühe ministereeriumi piirides, see tähendab, ühe peawalitsuse alt teise alla jne. Meie teame, et meil on ministereeriumisid, kus on paralleel funktsioonidega asutused, seda ei salga keegi. Neid asutusi oleks wõimalik ühendada, ja siis on loomulik, et kui neid asutusi ühendatakse, kokku tõmmatakse, et siis on ka tarwis üksikud ametnikud ühe ministereeriumi alt teise alla wiia, arusaadawalt peawad siis ka need krediitid, mis sellega seotud on, üle wiidama. Sellepärast oleks soowitaw, kui tahetakse tõsiselt seda kulude vähendamist kätte saada ja ametiasutuste kokkutõmbamist tegelikult läbi wiia, et need wõimalused oleksid olemas. Loomulikult ei saa Wabariigi Walitsus üle eelarwe minna, ei saa kulutada suuremaid summasid, kui eelarwe seda lubab ja ette näeb, aga see siht on ju otsekohe § 1 ära näidatud, kust otsekohe näha wõib, et need riigiametnikkude lahtilaskmised ette wõetakse kulude kokkutõmbamise mõttes. Sellepärast siis mina, nagu ma juba tähendasin, ei saa kumbagi ettepanekuga ühineda.

Juhataja **L. Raudkepp**: Ettepanek on tehtud rkl. Eifbund'i poolt § 1 p. 2 kohta, teise rea sõnade: „seadustega keelatud ei ole“ asemele võtta sõnad: „seaduste muutmise esile ei too“, ja kolmandas reas sõnade: „krediitidega ühest“ asemele võtta: „krediitidega ühe ministeeriumi piirides ühest“. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek tagasi lükatud. Panen § 1 komisjoni poolt esitatud kujul hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 1 komisjoni poolt esitatud kujul vastu võetud.

Aruandja **T. Kalbus** (loeb):

§ 2. Eelmise paragrahvi (1) alusel wabastatud riigiametnikkudele ja -teenijatele maksetakse kolme kuu palk riigiteenistusest wabastamise korral palga edasimaksmise seaduse järele („Riigi Teataja“ nr. 51/52 — 1924).

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on § 2 vastu võetud.

11. Piimasaaduste Rahaasjanduse wäljaweo kontrolli seadus — komisjoni aruandja A. Jürman: I lugemisel. Wabariigi Walitsuse poolt oli esitatud kontrolli seadus. Senni töötas meil kontrollkomisjon, kuid puudus wastaw seaduslik alus. Kontrollkomisjon töötas Wabariigi Walitsuse määruste põhjal. Wabariigi Walitsuse määruste põhjal on

wõimatu teostada kontrolli selles ulatuses, kui see wast tarwilik on piima wäljaweo kontroleerimise juures. Walitsuse määrustega ei saadud mitte teatud õigusi ära võtta ja wäljawedu seisma panna, kuna see teinekord tarwilik on. Kontrollmärkide tarwitamist, kui ka wäljaweoõigust tuleks kitsendada nende piimasaaduste wäljawedajatele, kes mitte küllalt õieti ei talita ja piimasaaduste wäljaweoalal Eesti saadustega wälisurgu rikuwad. Sellepärast arwesse wõttes, et see tarwilik seadus on, rahaasjanduse komisjon wõttis muudatusi sisse selles osas, kus oli ette nähtud põllutöoministeeriumile õigus administratiiwsel teel rahatrahwiga karistada, ja õigust wäljaweo, kui ka kontrollmärkide kohta võtta. Üldiselt jäi seadus sel kujul, nagu ta oli esitatud. Teen rahaasjanduse komisjoni nimel ettepaneku seadus I lugemisel vastu võtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on seadus I. lugemisel vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman**: Teen ettepaneku I. ja II. lugemise wahel kolme-päewalist tähtaega mitte arwesse võtta.

Juhataja **L. Raudkepp**: (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on ettepanek vastu võetud. On ettepanek tehtud koosolekut lõpetada. Panen ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtawa enamusega on otsustatud koosolek lõpetada. Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 10.40 min.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu abiesimees **L. Raudkepp**.

Abisekretäär **J. Wain**.

